

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond

Soome ja Eesti ajakirjanduse vastastikused
peegeldused 1880-1883

Bakalaureusetöö (4 AP)

Olli Vesala
Juhendaja: prof. Epp Lauk

Tartu 2007

Sisukord

Sisukord.....	2
1. Sissejuhatus	3
1.1 Ajaloolisest taustast	4
2. Töö teoreetilised ja empiirilised lähtekohad.....	6
2.1. Ajakirjanduse ajaloo uurimisest.....	6
2.2 Varasem uurimus	7
2.4 Uurimisküsimused.....	8
3. Meetod.....	9
3.1. Valimi kirjeldus.....	9
3.2. Meetod	9
4. Tulemused	11
4.1. Kirjutised Soome ajakirjanduse kohta Eesti ajalehtedes	11
4.1.1. Ajakirjanduse või üksiku ajakirjandusliku väljaande kirjeldus.....	13
4.1.2. Uus ajaleht/peatoimetaja või muu uudis ajakirjanduse kohta.....	15
4.1.3. Tsensuur või muud tõkked ajalehtede ilmumisele ja levitamisele	16
4.1.4. Eesti sündmuste kajastamine Soome ajalehtedes	17
4.1.5. Eeskuju ja võrdlemine	20
4.2. Kirjutised Eesti ajakirjanduse kohta Soome ajakirjanduses	21
4.2.1. Ajakirjanduse või üksiku ajakirjandusliku väljaande kirjeldus.....	22
4.2.2. Uus ajaleht/peatoimetaja või muu uudis ajakirjanduse kohta.....	24
4.2.3. Tsensuur või muud tõkked ajalehtede ilmumisele või levitamisele....	27
4.2.4. Soome sündmuste kajastamine Eesti ajalehtedes	29
4.2.5. Eeskuju ja võrdlemine	30
4.2.6. Poliitiline võitlus Eesti ajakirjanduses.....	30
4.3. Kirjasaatjad.....	33
4.3.1. Oskar Anders Ferdinand Lönnebohm (Mustonen).....	33
4.3.2. Aksel August Borenius (Lähteenkorva).....	34
4.3.3. Carl Gustaf Swan (Svan)	36
4.3.4. Muud	36
5. Diskussioon	39
6. Kokkuvõte	48
7. Summary.....	50
Kasutatud kirjandus ja allikad.....	52
Lisad.....	55

1. Sissejuhatus

Bakalaureusetöö käsitleb rahvusliikumisse positiivselt suhtuvate eesti- ja soomekeelsete ajalehtede omavahelist kajastamist aastail 1880-83. Täpsemalt käsitletakse töös seda, kui palju ja kuidas kirjutasid teineteisest naabermaade ajalehed ning seda, kes olid ajakirjanikud, kes tegid silmapaistvat tööd vastastikuse kajastamise vallas. Kaudseks eesmärgiks on selgitada, kuidas suhtlesid rahvusliikumiste tegelased omavahel läbi ajakirjanduse.

Teema vajab uurimist, sest puudub varasem uuring, mis käsitleks ajakirjanduse kajastamist. Soome ja Eesti ajakirjanduse vanema ajaloo uurimine on oma iseloomult kas väga üldine või keskendub kitsamale uurimistemale. Uuring ajalehtede omavahelistest suhetest aitab selgitada ka rahvusliikumiste vaheliste suhete arenguid. Kuna ajalehe näol oli tegemist rahvale lähedal seisva meediumiga, on teada, et kogu ajalehes edastatud informatsioon jõudis ka lugejateni, vormides sellega nende maailmapilti.

Uurimuses käsitletud ajavahemikuks on valitud aastad 1880-1883 mitmel põhjusel. Esiteks toimus nendel aastatel nii soome- kui eestikeelse ajakirjanduse kiire kasv. Eesti ajakirjandusmaastikule ilmusid 1878. aastal Sakala, 1879. aastal Tartu Eesti Seitung, 1880. aastal Walgus ja 1881. aastal Olewik (Peegel et al. 1994). Märkimisväärne on ka ajakirjanduse arenemine poliitilise arutelu foorumiks ning võitlusvahendiks poliitiliste eesmärkide saavutamiseks. Sellele aitas kaasa Sakala ilmumine ajakirjandusmaastikule oma aadlivõimu vastase programmiga (Peegel et al. 1994: 143-144).

Soomes ilmus 1880. aastal nädalas 33 soomekeelset ajalehenumbrit. 1885. aastaks oli see arv kahekordistunud (Landgren et al 1988: 282). Teiseks põhjuseks, miks uuring keskendub 1880ndate aastate algusele, on see, et mõlemad rahvusliikumised seisis nendel aastatel veel küllaltki ühes reas ja olid vabad venestamise avaldatud survest, mis algas Aleksander III valitsusajal 1880ndate teisel poolel. Venestamisperioodil osutus naabermaa olude kajastamine palju raskemaks, sest tsensuur muutus rangemaks; näiteks keelati ajalehel Eesti Postimees üldse pealkirja „Soomest” kasutamine (Peegel et al. 1994: 209). Soome rahvusliikumine seisis 1880. aastate alguses endiselt üheselt rootsimeelsete ja läände vaatavate liberaalide vastu, kuid 1885. aastal jagunesid soomemeelsed kaheks erakonnaks, sama toimus ka ajakirjanduses (Virrankoski, 2001). Ka Eestis hakkas 1880. aastate lõpul toimuma lõhenemine, enam mitte ainult Eesti rahva olukorra parandamise meetodite osas, nagu varem, vaid ka eesmärkide

suhtes, kui mitmed ajalehed nagu *Walgus* ja *Olewik* võtsid venestamist toetava seisukoha (Peegel et al 1994). Eestis olid 1880. aastate esimesed aastad rahvusliikumise kõrgaastad. Samuti teeb selle perioodi oluliseks C.R. Jakobsoni surm märtsis 1882, mistõttu Sakala populaarsus langes. Võttes arvesse need tegurid – kasvava ajakirjanduse, küllaltki soodsad poliitilised olud ja õitseva rahvusliikumise – võib eeldada, et valitud aastatel 1880-83 olid ajakirjandusel eeldused keskenduda sugulasrahva tegemistesse ja sellepärast võib leida materjali, milles leidub vastus püstitatud uurimisküsimustele.

Töö koosneb viiest osast. Esimeses osas antakse ülevaade ajakirjanduse ajaloo uurimise teooriast ja püstitatakse uurimusküsimused. Teises osas tutvustatakse meetodit ja valimit. Kolmandas osas esitatakse kvantitatiivse andmeanalüüsi tulemused ajalehtedes ilmunud lugude alateemade järgi. Samuti sisaldab kolmas osa kirjasaatjate elulugusid ja tähtsamaid lugusid. Neljas osa sisaldab vastuseid uurimusküsimustele, mis tulemuste osas vastuseta jäid, ning diskussiooni vastastikuse ajakirjandusliku kajastamise tähtsusest rahvusliikumistele tervikuna. Samuti arutatakse teema edasiste uurimisvõimaluste üle.

1.1 Ajaloolisest taustast

Eesti ja Soome rahvusliikumiste juhtivate haritlaste vahelised suhted tihenesid alates 1870. aastatest. Oluliseks sündmuseks võib pidada C.R. Jakobsoni reise Soome 1871. ja 1876. aastal, kust ta naasis vaimustunud meeleolus ja hakkas Soomet kui eeskju tutvustama esiteks kõnedes ja pärast ajaleheartiklites. Samuti külastas 1871. aastal Soomet Jannseni pere: Johann Voldemar, Harry ja Lydia Koidula (Alenius, 1996: 97). 1882. aastal Eesti Postimehe toimetajaks saanud K.A. Hermann külastas Soomet 1880. aasta sügisel ja kohtas muuhulgas 1881. aastal surnud rahvusliikumise kangelast J.V. Snellmani, millest ta ka emotsionaalse juhtkirja kirjutas (Paar tundi J. W. Snellmani juures. Eesti Postimees 7.7.1882, nr. 28). Juba 1844. aastal olid rahvuskirjanduse tippnimed Kreutzwald ja Lönnrot kohtunud Kreutzwaldi kodus Võrus (Alenius 1996: 51). Soome ja Eesti kultuuriliste suhete sümboliks sai 1860. aastatel väljend "Soome sild", mis ilmselt tähendas rahvapärandis lihtsalt jäätunud Soome lahte. Termin selle sümbolises tähenduses võttis kasutusele Lydia Koidula (Alenius, 1997).

Ühisteks sündmusteks kujunesid laulupeod, millest esimene korraldati 1869. aastal Tartus. Eesti laulupidusid külastasid Soome haritlased ja vastupidi (Alenius 1996: 81). Seltsides nagu

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuras (Soome kirjanduse selts) edendati „Soome silla“ ehitamist, näiteks Eesti rahvaluule kogumise toetamisega. Olulisteks kultuurisuhete tihendajateks said noored üliõpilased. Eesti poolel asus Eesti Üliõpilaste Selts aktiivselt otsima suhteid teiselt poolt Soome lahte (Alenius 1996: 81). Soomes oli vastavaks organisatsiooniks Pohjalainen osakunta, mille liikmeteks olid nii kuulsad rahvusliikumise juhid nagu J.V. Snellman ja Elias Lönnrot kui ka mitmed noored Eestist huvitatud üliõpilased nagu ajakirjanik ja teadlane O.A.F Lönnbohm ja ta noorem vend, kuulus luuletaja Eino Leino (Krogerus, 1983). Soomes organiseerusid estofiilid A.A. Granfelti eestvedamisel esiteks seltsis Eesti keele sõbrad ja 1882. aastal Soome hõimurahvaste seltsis (Krogerus 1983: 87).

Märkimisväärne sündmus, mis tollaegsete ajakirjanike hinnangul aitas tugevasti kaasa „Soome silla“ ehitamisele, oli Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 50 aasta juubelipidu Helsingis juulis 1881, kus noorema põlvkonna hõimuaadete pooldajad kohtusid, ning millest saatsid mõlema maa aktiivsed tegelased vaimustunud kirjutisi ajalehtedele avaldamiseks. Peol osalenutest noortest võib nimetada Soome poolt O.A.F. Lönnbohm'i ja Kaarle Krohn'i. Peolt ei puudunud ka rahvusliikumise tõelised juhid nagu Yrjö Koskinen ja Agathon Meurman. Kohal oli ka A.A. Borenius, kes Eesti Postimehele kaastööd tegi. Eesti delegatsioonist puudusid rahvusliku liikumise liidrid J. V. Jannsen, kes oli halvas tervises ning Jakob Hurt ja C. R. Jakobson, kes tol ajal Peterburis uue keisri Aleksander III juures eestlaste märgukirja esitasid, millega nõuti aadli eesõiguse kaotamist ja teisi reforme (Peegel et. al 1994: 174). Noortest eestlastest olid SKS-i sünnipäeval märgatavaimad tegelased keeleteadlane M. J. Eisen ja luuletaja Jaan Bergmann.

2. Töö teoreetilised ja empiirilised lähtekohad

2.1. Ajakirjanduse ajaloo uurimisest

Ajakirjandust tervikuna on uuritud põhimõtteliselt kahel erineval viisil. Esimeseks on traditsiooniline kronoloogiline uurimus, kus kirjeldatakse väljaannete ja kanalite tekkimist ning arengut. Teisalt on uurijad lähtunud mõnest teooriast või kontseptsioonist nagu näiteks uudise paradigma arengust. Need uurimustööd asetavad ajakirjanduse arengu üldisemasse rahvusvahelisse konteksti, sest samasugused arengud on toimunud pea iga riigi ajakirjanduses (Lauk, 2000).

Ajalehte kui ajaloo uurimise materjali võib samuti käsitleda mitmel viisil. Üks lähenemissuund on pidada ajalehte ajalooliste faktide allikaks. Ajalehe edastatud informatsiooni tuleb hinnata kontekstist lähtuvalt ja tuleb selgitada, kas edastatud informatsioon ajalooliste sündmuste kohta on adekvaatne või mitte. Seda koolkonda esindavad näiteks Skandinaavia uurijad Päiviö Tommila (70. aastatel) ja Rolf Torstendahl. Uurijad rõhutavad konteksti olulisust: lugejateni jõudev ajalehenumber on vaid osa informatsiooni edastamise protsessist. Oluline on siiski selgitada ajalehe informatsiooni tõepärasust ja siduda ajalehes kirjutatu reaalsusega. Tommila leidis, et ajakirjanduse ajaloo uurija ülesanne on selgitada, kuidas ajakirjandus ja üksik ajaleht on seotud ühiskonnaga (Salokangas, 1997).

Teise lähenemise järgi pole ajakirjandus allikas, vaid uurimisobjekt. Ajaleht on uudiste ja arvamuste meedium ühiskonnas (Salokangas, 1997: 36). Ajalehes tuleks näha eelkõige tervikut: ettevõtet koos omanike, töötajate ja seotud inimestega; ning ka valmis trükist. Salokanga ajakirjanduse ajaloo määratlus kõlab: "Ajakirjanduse ajalugu on uurimus meediumi taustast ja sisust ning meediumi positsioonist ühiskonnas tervikuna." (Salokangas, 1997: 36)

Selles töös on uurimisobjektiks ajakirjandus ja ajakirjanikud, sest esitatakse põhimõttelisi küsimusi nagu kuidas ja mis eesmärgil ajakirjanduslikke küsimusi kajastati. Lugude sisuline külg on oluline vaid selles suhtes, kuivõrd ta selgitab rahvusliikumiste vahelisi suhteid ja

suhtumisi. See tähendab, et pole niivõrd oluline, mida öeldakse mingi ajaloolise sündmuse kohta, vaid see, mida see näitab ajakirjanduse ja ajakirjanike enda kohta.

2.2 Varasem uurimus

Kõige põhjalikum teos Soome kajastamisest Eesti ajakirjanduses on Kari Aleniuse raamat "Ahkeruus, edistys ja ylimielisyys" (1996), kus ta selgitab, milline oli eestlaste pilt Soomest aastatel 1850-1917, kasutades allikana Eesti ajakirjanduses ja muudes väljaannetes Soome kohta ilmunud lugusid. Alenius käsitleb Soome kajastamist tervikuna ja ajakirjandusest kirjutamist mainitakse vaid siis, kui seda esines Eesti ajakirjanduses olulisel määral. Soome ajakirjandust ja agaraid lehelugejaid toodi sageli eeskujuks aastatel 1850-70; eriti J.V. Jannseni poolt Perno Postimehes ja Eesti Postimehes (Alenius, 1996: 73-74). Üldiselt pidas Alenius käsitluse alla sattuvaid aastaid 1880-1883 imetleva Soome-pildi aastateks Eesti ajakirjanduses. Kasvav eestikeelne ajakirjandus võttis Jakobsoni ja hiljem Eesti Postimehe eestvedamisel Soome ühiskonnamudeli ja ka Soome arenenud ajakirjanduse oma eeskujuks, millest tihti kirjutati. Jakobsoni ja teistegi eesmärgiks Soomest kirjutamisel oli Aleniuse hinnangul liialdada Soome ja Eesti vahelisi erinevusi Soome kasuks, et sakslaste valitsemise kahjulikkus oleks kõigile selge. Alenius järeldab, et mida eestimeelsem oli ajalehe positsioon, seda positiivsemalt suhtus see oma kirjutistes Soomesse. Eesti ajakirjandusest kadus 1880. aastatel varasemate aastate stiil, kus Soomet kujutati hirmuäratavalt külma ja metsiku maana, ja asemele tuli romantiline suhtumine ilusa ja metsiku loodusega naabermaasse (Alenius 1996).

Tänapäeval on Soome kajastamist Eesti meedias uurinud Tartu Ülikooli ajakirjandusosakonnas Ella Kanninen (1999).

Ajakirjanduslikke küsimusi ajalehtedes Eesti Postimees ja Olewik uurisid 1958. aastal Tartu Riiklikus Ülikoolis Helju Martins ja Helgi Raidal. Martins uuris Eesti Postimeest aastail 1864-1870, keskendudes nii Eesti Postimehe enda tegevuse kajastamisele kui ka teiste ajalehtede kajastamisele. Martins jõudis järeldusele, et Eesti Postimees kajastas ajakirjanduslike küsimusi neutraalsel, õpetlikul ja tutvustaval moel. Palju kirjutati Riia ajalehtedest, kuid ka uue soomekeelse ajalehe asutamisest Peterburis (Martins, 1958). Raidali uurimuse keskmes olid Olewiku esimesed aastakäigud 1882 ja 1883. Autor järeldas, et Olewik suhtus vaenulikult saksameelsetesse ajalehtedesse ning samuti ajalehte Walgus. Puudus aga venestamise kajastamine ajakirjanduslikes küsimustes (Raidal, 1958).

Eesti kajastamist Soome ajalehtedes on uuritud vaid aastail pärast Eesti taasiseseisvumist. Näiteks uuris Asso Ladva Tartu Ülikoolis 1993. aastal Eesti representeeritust Soome ajakirjanduses ja Katri Sipilä Eesti pilti Helsingin Sanomates aastatel 1999 ja 2002 (2005). Eesti kui üleminekuriigi kajastamist Soome ajalehtedes on uurinud Kaisa Saarenmaa Tampere ülikoolis (2006). Eesti kajastamise kohta Soomes pole ilmunud ühtegi terviklikku käsitlust, mis võtaks ette pikema ajaperioodi, nagu seda teeb Alenius Soome kajastamise kohta Eestis. Samuti pole ükski uurimus keskendunud ainult ajakirjanduse kajastamisele. Niisiis on raske püstitada hüpoteese selle kohta, milline võiks olla Eesti kajastatus Soomes käsitluse all olevatel aastatel.

2.4 Uurimisküsimused

Uurimustöö eesmärgini jõudmiseks püstitatakse järgmised uurimisküsimused:

- 1) Kuidas ja kui palju kirjutasi Eesti ajalehed Soome ajakirjandusest ja vastupidi?
- 2) Kas esines eestlastest kirjasaatjaid, kes kirjutasi Soome ajalehtedele ja vastupidi?
- 3) Mis oli naaberriigi ajakirjanduse kajastamise eesmärk?

Ajalehtedes ilmunud kirjutisi tuleb uurida kvantitatiivselt ehk tuleb selgitada, kui palju kirjutati neil aastatel Soome ajakirjanduses Eestist ja vastupidi, et teada saada, kui suur oli ajakirjanduse kajastamise osakaal kõikide naaberriikide puudutavate teemade kajastamisest. Samuti selguvad sellest erinevused kajastamise sageduses aastate, ajalehtede ja ka maade vahel. Kajastamise iseloomu selgitamine on ülioluline, saavutamaks püstitatud uurimiseesmärgid.

Kirjasaatjate olemasolu uurin selleks, et leida need inimesed, kes kõige aktiivsemalt tegelesid kultuurisuhete ehitamise ning oma rahva, keele ja kultuuri tutvustamisega, saates kirju naaberriigi ajalehtedesse.

Analüüsi käigus selgub, millised motiivid on peidus uudis- ja arvamusküsimuste avaldamise taga. Kui kajastamise eesmärkide kohta võib püstitada kindlaid hüpoteese, on võimalik panna paika edasised uurimusküsimused.

3. Meetod

3.1. Valimi kirjeldus

Valim on moodustatud mõlema maa olulisimatest rahvuslikult meelestatud ajalehtedest, mis soome ja eesti keeles ilmusid. Soomes olid nendeks Uusi Suometar (aastakäigud 1880-1883, kokku 1066 numbrit) ja kohalikud ajalehed Aamulehti (aastakäigud 1882 ja 1883, 208 numbrit) ning Savo (aastakäigud 1880 ja 1881, 203 numbrit), mis ilmusid vastavalt Tampere ja Kuopio linnas. Eesti ajalehtedest vaatlen C. R. Jakobsoni erakonna häälekandjat Sakalat (1880-1883, 183 numbrit) ning mõõdukamat poliitikat pooldanud ajalehti Eesti Postimeest (1880-1883, 207 numbrit) ja Olewikku (1882 ja 1883, 104 numbrit). Ajalehtedest sattusid vaatluse alla kõik numbrid, mis käsitletavatel aastatel ilmusid. Samuti kuulusid valimisse kõik nendel aastatel ilmunud lisalehed, mis ei ilmunud eraldi väljaandena. Kokku sisaldab valim 1477 Soome ajalehenumbrit ja 494 Eesti ajalehenumbrit (välja arvatud lisalehed).

Ajalehtede sisust on vaatlusega välja selgitatud kõik lood, mis sisaldasid uut informatsiooni või pikema kui ühe lause pikkuse hinnangu naaberrahva ajakirjanduse kohta. Oluliseks peeti analüüsida kõiki uudiseid, mis puudutasid ajakirjandust, samuti pikemaid lugusid nagu juhtkirjad või saadetud kirjad. Analüüsiks on võetud ka pikemad otsesed laenud naaberrahva ajakirjandusest juhul, kui teema oli autori arvates kultuuriliselt või poliitiliselt oluline, seega mitte näiteks põllumajanduse praktilisi küsimusi käsitlev.

3.2. Meetod

Uurimustöö meetodiks on võrdlev-ajalooline analüüs. Fookus on võrdlusel ja ajalooliste paralleelide selgitamisel. Lood on paigutatud alateemade järgi Eesti ajalehtede puhul viide ja Soome ajalehtede puhul kuude kategooriasse ja esitatud graafiliselt. Kategooriad on moodustatud materjali esialgse ülevaatamise järel. Lugude analüüs näitas, et viis kategooriat olid kummagi maa ajakirjanduse puhul samad, nimelt ajakirjanduse või üksiku ajakirjandusliku väljaande kirjeldus, uudis, tsensuur, omal maal toimunud asjade kajastamine naabrite poolt ja kahe rahva ajakirjanduse võrdlus. Tähelepanuväärne on, et Soome

ajalehtedes ilmus lugusid, mis kajastasid Eesti ajalehtede osalemist poliitilises võitluses, seega tundus vajalik teha Soome ajalehtedes ilmunud lugude kategoriseerimisel kuues kategooria poliitilise võitluse kajastamisest.

Kvantitatiivse ja kvalitatiivse analüüsi kasutamine kõrvuti näitab kajastamise üldisi tendentse ning annab ka võimaluse hinnata lugude kirjutamise eesmärke ja motiive. Meetodi abil võib moodustada üldpildi kajastamise mahust ja ka selle iseloomust.

Ajalehtedele viitamisel on jäetud välja pealkiri, kui tegemist oli kõige levinuma pealkirjaga, mille all uudised tavaliselt esitati ehk Soome ajalehtedes “Tietoja Wirosta” ja Eesti ajalehtedes “Soomest” või “Soomemaalt”. Töös tsiteeritud soomekeelsete ajalehtede materjali on tõlkinud eesti keelde uurimustöö autor.

4. Tulemused

Uurimuse tulemused on esitatud järgmises peatükis, kus Eesti ja Soome ajakirjanduses ilmunud lood on paigutatud alateemade järgi Eesti ajakirjanduse puhul viide ja Soome ajakirjanduse puhul kuude kategooriasse. Tuleb märkida, et üks lugu võis käsitleda korraga mitmeid nimetatud allteemasid. Sellistel juhtudel on arvesse võetud peamine teema ehk teema, millest lugu eelkõige jutustas. Ilmunud lugusid on tutvustatud kronoloogilises järjekorras.

4.1. Kirjutised Soome ajakirjanduse kohta Eesti ajalehtedes

Ülevaade kõikides lugudest, mis valitud Eesti ajalehtedes aastail 1880-1883 ilmusid, näitab, et Soomest kirjutati kõige vähem aastal 1880. Pärast märgatavat tõusu aastail 1881 ja 1882 vähenes aktiivsus jälle 1883. aastal. Aastail enne Olewiku asutamist oli Eesti Postimees aktiivseim Soome asjade kajastaja, kuid pärast kirjutas Olewik Soome kohta rohkem kui Eesti Postimees. Sakala aktiivsus Soome asjade kajastamisel langeb kokku kajastamise üldise tippaja ehk 1881. aastaga. Pärast C. R. Jakobsoni surma 1882. aastal kirjutatakse Soomest vähe.

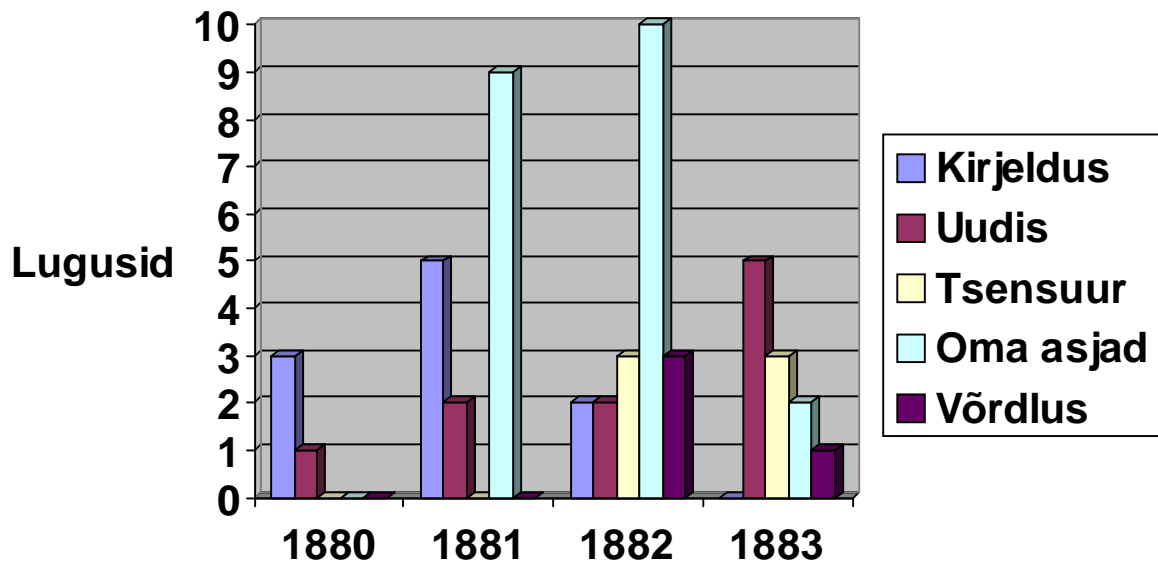
Soome ajakirjandusest kirjutamine moodustas 1880. ja 1881. aastal märgatavalt väiksema osa kogu kajastusest kui järgnevatel aastatel. Kümneni kahel esimesel aastal käsitles umbes iga kümnes Soomest rääkiv lugu ajakirjandust. 1882. ja 1883. aastal moodustas ajakirjanduse kajastamine vastavalt ühe viiendiku ja ühe kuuendiku kogu kajastamisest.

Ajalehtedest oli käsitletud ajal kõige vähem huvitatud Soome ajakirjandusest Sakala, saades kirja neli lugu nelja aasta jooksul. Olewik ja Eesti Postimees kajastasid ajakirjandust küllaltki sarnase sagedusega.

Tabel 1. Soome ajakirjandust ja Soomet üldse puudutanud ajaleheartiklid valitud Eesti ajalehtedes aastatel 1880-1883 (lahter „Kõik Soome kohta“ sisaldab ka ajakirjandust käsitletud artikleid. EP = Eesti Postimees, OL = Olewik, SA = Sakala).

	1880		1881		1882		1883	
	Soome ajakirjan duse kohta	Kõik Soome kohta	Soome ajakirjan duse kohta	Kõik Soome kohta	Soome ajakirjan duse kohta	Kõik Soome kohta	Soome ajakirjan duse kohta	Kõik Soome kohta
EP	3	28	14	119	7	39	4	21
OL	-	-	-	-	13	46	6	39
SA	1	14	2	30	0	13	1	3
Kokku	4	42	16	149	20	98	11	63

Joonis 1. Soome ajakirjandusest kirjutamine Eesti ajalehtedes aastail 1880-1883 alateemade kaupa.

Seletus: Kirjeldus = ajakirjanduse, üksiku ajalehe, ajalehenumbri või ajakirjandusliku väljaande kirjeldus. Uudis = uudislik lugu uuest peatoimetajast, väljaandest vms. Tsensuur = lugu, mis käsitleb tsensuuri või trükiseadusega seotud asju Soomes. Oma asjad = Eesti asjade kajastamine Soome ajalehtedes. Võrdlus = Soome ajakirjanduse võrdlemine Eesti ajakirjandusega.

4.1.1. Ajakirjanduse või üksiku ajakirjandusliku väljaande kirjeldus

Need lood võtsid ette naaberrahva ajakirjanduse tervikuna, üksiku ajakirjandusliku väljaande (ajalehe, kalendri) või ühe konkreetse ajalehenumbri ning kirjeldasid seda oma lugejatele.

1880. aastal olid neljast Soome ajakirjandust kajastavast loost kolm paigutatavad selle kategooria alla. Näiteks sisaldas Eesti Postimehes ilmunud lugu “Soome Manchester” (3.12. 1880 nr. 49) lühikest kirjeldust ka Tampere ajalehest Tampereen Sanomat: “Ta on keskmises suuruses, õige heapäraline ja ilmub ilma *praeventizensurita*, nagu kõik Soome ajalehed; tall on poliitika jagu ja jututuba.” Teiseks näiteks on samast Eesti Postimehe numbrist ajakirja Valvoja proovinumbri kirjeldus, mis keskendub rohkem ajakirja ühiskondlikule olulisusele: “[Proovinumbri] näeme, et nimetatud ajakiri viie tähtsa mehe käe läbi toimetatakse ja rikka sisuga täita tahetakse. Nimelt tõutatakse walitsuse, seltsliku elu, kirjanduse ja teaduse asjade üle sügawamalt ja laiemalt kirjutada, kui seda tänisil Soome päewa- ja kuulehtil wõimalik olnud. Iseäralist hoolt lubatakse Soome keele ja meelega kosutamise, rahwustundmise kaunistamise ning isamaa armastuse kinnitamise eest kanda.” (3.12. 1880, nr. 49)

Järgmisel aastal ilmus ajalehtedes mõnevõrra rohkem Soome ajakirjandusest kirjeldavaid lugusid, nimelt viis tükki. Kirjeldus võis olla lühike ja rahvusliikumise ajalehti reklaamiv, nagu seda oli O.A.F. Lönnbohmi kirjutatud lühiuudis: “**Ajalehti** ilmub tänawu 66 tükki, Helsingis üksi pääle 20. Soome keeli tuleb wälja 40, tõised on Rootsi keeli. Rootsikeeeliste seas on ka mitu soomemeelset, soomekeeelised on enamiste kõik soomemeelised. Uusi Suometar tuleb iga päew wälja, tema hind on 5 rbl. Tõised tähtsamad lehed on Valvoja, Hämeensanomat, Kirkollinen kuukauslehti, mis ka Eesti kiriklikkudest asjadest lubab kõnelda.” (-hm, Eesti Postimees 28.1.1881, nr. 4), Teistsuguse loo näide on pseudonüümi B. (võis olla Jaan Bergmann <http://www2.kirmus.ee/biblioserver/isik/index.php?id=208>) kasutanud isiku lugu kahest Soome ajakirjast, mis oma tegevuse lõpetavad. Välja on toodud ajakirjade sisu ja välimus, kuid samuti nende olulisus: “[Suomen Kuvalehtiga] on Soome kirjandus palju kautanud, seda enam, et tõist sarnast ep ole järele jäämas. Sest kui ka ”Valvoja” oma politikaliste ja teadusliste kirjutuste sekka ka kaunikirjanduslisi töid mahutab, siis ei täida see mitte kaugeltki iseäralise kaunikirjanduslise ajalehe as[e]t.” (B. Eesti Postimees 4.2. 1881, nr. 5)

Üks 1881. aastal ilmunud lugu toob huvitaval kombel esile Eesti ajakirjanduse positiivset mõju Soome ajakirjandusele, täpsemalt kalendritele. Tolleaegseid kalendreid võib nimetada ajakirjanduslikeks väljaanneteks, sest need ilmusid perioodiliselt, jõudsid paljude lugejateni ja sisaldasid palju lugejatele olulist, uudisvääruslikku informatsiooni (Pegel et al. 1994). Soomlasest autor pseudonüümiga –b- (tegu võib olla A.A. Boreniusega, kes Eesti Postimehele kirju saatis, millest ühes ta kasutab oma soomepäraseks muudetud nime A.A. Lähteenkorva) märgib, et Eestilt eeskujuga võttes on Soome kalendrit sisult paremaks muutunud: “Õpetlikka kirjatöid ega lugemisi sääl ei olnud. Eesti rahwaga tutwaks saamine on selles tükis mõnusaste mõjunud. Täna wuse 1881 aasta pääle on ”Rahwawalgustamise seltsi” poolt kaunis rahwalik kalender wälja antud, mis umbes 200 lk. suur on ja omas lisas kaunist kaunikirjanduslist ja õpetlikku wara lugijatele pakub.” (-b-, Eesti Postimees 8.4.1881, nr. 14)

Üks Soome ajakirjandusmaastikut kirjeldav lugu toob võrdlusmomendina välja ajalehtede madalamad hinnad Soome suurvürstiriigis: “Imekspanemise wäärt on, kui odawad seal ajalehtede hinnad on, mis meie pool alati tõusewad ja ülepea liiga kõrged on.” Loo autor lisab juurde nelja Soome ajalehe aastatellimuse hinnad (75 kopekat – 4 rublat) ja lisab: “Ja meil tulewad lehed kõigest korra nädalas wälja ja maksawad sagedaste ometi kolm rubla!” (Eesti Postimees 9.12.1881, nr. 49).

Kirjeldavat tüüpi lugusid ilmus aastail 1882 ja 1883 veel kaks tükki. Soomlasest ajakirjanik n.n. (ka N.), kes kirjutas Olewikule kirju Soome Maapäevalt kevadel 1882, annab Olewikus Eesti lugejaskonnale järgmise kirjelduse Soome ajakirjandusest: ”Ajakirjandus valitseb oma suure jõuuga meie Soome maadki. Siin on temal ehk weel suurem wõimus kui mujal maal, mis oma seisukoha pärast Lääne-Euroopa mõttewallaga rohkem kokku puutuwad.” (Kiri Soomest. Olewik 6.4.1882, nr. 15). Veel annab n.n. ülevaate Soomes ilmuvatest ajalehtedest, nende hindadest ja ajalehelugejate määrast, mida ta hindab järgmiselt: ”(...) wõib ütelda, et Soome rahwas julgeste Euroopa kõige rohkem ajalehti lugija rahwaste kõrwa wõib astuda” (Kiri Soomest. Olewik 6.4.1882, nr.15). Teiseks selles kategoorias ilmunud looks on samuti Olewiku lugu Soomes ilmunud Kansanvalistusseura (Rahvaharidusseltsi) kalendrist, mille sisu tutvustatakse põhjalikult. Kansanvalistusseura kalendrist peab Olewik tähelepanu väärivateks lugusid Elias Lönnrotist (”Soome Kreutzwaldist” nagu ajaleht kirjutab), Kreutzwaldi ja Jakobsoni elulugudest, A. Piirikiwi ehk Ado Grenzsteini (kes Olewiku peatoimetajana võis ise loo autoriks olla) luuletustest ja Soome uudistest, mis käsitlesid näiteks tapjahunte, uusi ehitisi ja ”hra. Lönnbohmi kirjatükki ,põhjanurgalt”” (Keel ja

Kirjandus. Olewik lisaleht 2.10.1882, nr. 45) ehk O.A.F. Lönbohmi lugu Põhja-Jäämere ranniku soome-ugri rahvuste eluoludest (Krogerus, 1983).

4.1.2. Uus ajaleht/peatoimetaja või muu uudis ajakirjanduse kohta

Selle kategooria lood on tavaliselt lühikesed ja sisaldavad uudisväärtust omavaid fakte ajakirjanduse kohta nagu näiteks uue ajalehe ilmuma hakkamine, vana ilmumise lõppemine ja peatoimetaja vahetumine.

1880. ja 1881. aastatel ilmus Sakalas ja Eesti Postimehes ajakirjandust puudutavaid uudislugusid vaid kolm tükki. Eesti Postimees avaldas hämmastust selle üle, et Soome ajalehtede andmetel hakkab Helsingis ilmuma venekeelne ajaleht: “Kui see võimalik on, siis peab sääl juba niipalju Wene rahwast elamas olema, [või] muid kes Wene keeli lugeda oskawad, muidu ei mõista meie, kes sääl Wene keeli ajalehe ülewal peab hoidma.” (Eesti Postimees 22.10. 1880, nr. 43). Uue ajalehe ilmuma hakkamise kohta on näiteks järgmine Eesti Postimehe lühiuudis: “Aastate eest rändasiwad mitu tuhat Soomlast Soomest wälja ja asusiwad Ameerikasse elama. Neil ilmus sääl Ameerikas mõnda aastat juba üks Soome keeli ajaleht; neil päewil ütleb aga ”Uusi Suometar” säält uue Soome keelelise sõnumelehe näitenumri saanud olewat, mis ”Uusi Kotimaa” (Uus Kodumaa) nime kanda ja iga neljapäew Minnesotas Minneapolis ilmuda. Toimetaja olla A. Nylund; leht ise maksta Ameerikas 2 dollari, Soomes aga 10 marka aastas.” (Eesti Postimees 16.9. 1881 nr.37) See lühiuudis on erandlik, sest ei sisalda hinnanguid, mida uudistes sageli esines.

Veel üheks lühiuudiste alaliigiks olid uudised ajalehele tuttavate Soome rahvusliikumise tegelaste käekäigust. Näiteks teatas Eesti Postimees 1881. aastal, et “tuttaw Soome wend ja hagar kaastööline Oscar Lönbohm” on koos teiste Soome üliõpilastega Berliini läinud (Uuemad Sõnumed. 11.2. 1881, nr. 6).

1882. aastal ilmus Olewikus kaks uudist uute Soome ajalehtede kohta, olles tollest aastast analüüsitud ajalehtede hulgas ainukesed. Olewiku stiiliks oli anda üsnagi põhjalik ülevaade uuest ajalehest kuni sinnamaani, et tõlgiti ümber pikem lõik Helsingin Wiikko-Sanomate näitenumbris ilmunud loost, mis rääkis Soome rahvariietest (Olewik 13.1. 1882, nr.3). Tampere uue ajalehe Aamulehti ilmumise puhul rõhutas Olewik seda, kuidas ajaleht saab

soomemeelse partei eestkõneleja olema: "Uus ajakiri lubab isamaa kasu eest wõidelda rahwalise seisukoha pääle ennast kindlaste toetades" (Olewik 6.1.1882, nr. 2). Olewik rõõmustab ka selle üle, et eestlastest ja teistest hõimurahvastest töötatakse kirjutada sagedasti. Uudise lõpus kirjutab Olewik, kuidas Helsingi liberaalse erakonna ajaleht Helsingfors Dagblad olevat arvanud, et uus radikaalne ajaleht hakkab rahvast vägivallale ässitama. Seda kommenteeris Olewik järgmiselt: "Noh waata imet! Ka tõisel pool Soome lahte teatakse enne sündimist, missugused hambad ja kui palju neid lapsel suus saawad olema." (Olewik 6.1.1882, nr. 2). Peale hinnanguliste kommentaaride ja poliitilise programmi antakse kummagi uue ajalehe kohta vähe informatsiooni, näiteks välimuse kohta teavet pole.

Lühiuudiseid ilmus kõige rohkem 1883. aastal, kokku viis tükki. Eesti Postimees tutvustas Helsingis ilmuma hakanud laste ajalehte Tilhi (Lepalind) järgmiselt: "Soomlased astuwad hariduses suure sammuga edasi. Nemad on enestele koguni ühe ajalehe asutanud, mis üksnes laste pärast on ja lastele terwet waimutoitu ja õpetust toob.(...) Proowinumner on õige ilus, piltidega ehitud, jutud, salmid ja muud wäikesed kirjatükid sees" (Eesti Postimees 14.12.1883, nr. 50). Teistes uudistes edastatakse infot, et Soomes hakkab ilmuma venekeelne ajaleht (mis hiljem ümber lükati) ja ameerika soomekeelsete ajalehtede nimed. Kusjuures, ajalehtede uudised venekeelse ajalehe asutamise kohta polnud varustatud kommentaaridega, mis kuulusid tavaliselt peaaegu et kõikide lugude juurde. Üheks uudisetaoliseks looks kategoriseerisin soomlasest kaastöölise (kes kasutas pseudonüümi K.E-ki) loo, kus ta mainib järgmist Soome rootsikeelsetest ajalehtedest: "(...) Muidu on rootsimeelelised ka hää jau tööd teinud. Et soomemeeleliste alla ei jääks, on nad enestele väga mitmed uued ajalehed asutanud: ühe suure rootsikeelelise Helsingisse ja mujale vähemaid rootsi- ja soomekeelelisi lehti. Sell kombel ilmus wiis uut lehte korruga maailma möllama.(...)" (K. E-ki. Kiri Soomest. Olewik 20.4. 1883, nr. 14).

4.1.3. Tsensuur või muud tõkked ajalehtede ilmumisele ja levitamisele

Tsensuuri kohta ilmus lugusid vaid 1882. ja 1883. aastal. Varasematel aastatel võidi mainida teistes lugudes, et Soome ajakirjandus küllaltki või täiesti vaba on (nt. Soome Manchester. Eesti Postimees 3.12. 1880 nr. 49). Ainult tsensuurile või teistele tõketele keskendunud lugusid ilmus nii 1882. kui 1883. aastal kolm tükki. Täpsemalt võib need artiklid jagada kahte rühma: ühed käsitlevad konkreetseid tsensuurijuhtumeid, teised tsensuuri laiemalt riigi

tasandil. Lood konkreetsetest tsensuurijuhtumitest teatasid ühe loo väljajätmisest Uusi Suometarist tsensori käsul (Olewik 21.9. 1882, nr. 39) ja trükilooa mitteandmisest Wene-Soome ajalehele (Eestimaalt. Olewik 12.12.1883, nr 48). Seda otsust aga Olewik ei kritiseerinud. See võis tuleneda tsaari-Venemaa tsensuurinõuetest või ajalehtede leplikust suhtumisest emariiki. Üks kirjutis teatas, et Oulu soomemeelse ajalehe Kaiku peatoimetaja Kivekäs kõrvaldati ta teiselt töökohalt kooliõpetajana koolivalitsuse poolt, sest mees kasutas liiga palju aega ajalehe tegemiseks (Olewik 12.1.1883, nr. 2).

Riikliku tasandi tsensuurist kirjutati seoses 1882. aasta kevade Maapäevaga, kus Soome seisused tegid ettepaneku uue trükiseaduse koostamiseks, et Soome kindralkubermangus saaks kehtima trükivabadus. Plaan kukkus kindralkubernäri vastuseisu tõttu läbi (Landgren et al. 1988). Eesti Postimees kirjutas asjast järgmiselt: "[Trükivabaduspalve] on suur asi, aga võib olla, et see palve neile täidetud saab, sest praegugi on juba Soome maal ajalehtedel ja kirjadel õige suur priius, ja nad võivad kirjutada, mis nad tahavad; keeldust zensuri poolest ei ole, kui mitte kurjategude eest ei seista. Meie vanameelised seda küll ei sooviks, et meile ka trükipriius tuleks, nagu seda Wene lehed meie maale mitu korda on soovinud" (Eesti Postimees 10.11. 1882, nr 46). Kirjutis näitab, et Eesti Postimees pidi Soome ajakirjanduse olukorda tsensuuri poolest Eesti omast oluliselt paremaks, uskudes, et autonoomses Soome kindralkubermangus pole täielik trükivabaduski võimatu. Samuti pidas Eesti Postimees Vene ajakirjandust Eestis uuenduste soosijaks, erinevalt vanameelsetest, kelle all peeti silmas Balti-saksa ülemklassi.

4.1.4. Eesti sündmuste kajastamine Soome ajalehtedes

Mida kirjutavad põhjanaabrid meist? See küsimus huvitas Eesti ajalehetoimetajaid kõikidest alateemadest kõige sagedamini. Selle kategooria kajastamise alla on kokku paigutatud 21 kirjutist; nendest enamus ehk 19 ilmusid 1881. ja 1882. aastal.

1881. aastal andsid Soome prestiižse ajakirja Valvoja kirjutised Eesti ajalehtedele Sakala ja Eesti Postimees põhjuse tülitsemiseks, mis oli nende jaoks üsna regulaarne tegevus (Peegel et al 1994). Valvoja tutvustas oma mitmeosalises kirjutises (uurimustöö autori teave sellest konkreetselt loost põhineb ainult Eesti ajalehtedes kirjutatule) Eesti rahvusliikumise hetkeolukorda ja selle tähtsamaid tegelasi. Eesti Postimees kirjutas Valvoja põhjal neljaosalise

looseeria pealkirja all "Eesti Rahwalik Liikumine" (nr. 40, 41, 44 ja 45). Sakala toimetuses tekitas nõrdimust, et J. V. Jannsen Valvoja käest liiga palju kiita sai, unustades Kreuzwaldi. "Eesti Postimees" võtab nüüd ka seda kirja enesele abiks, ilma, et ta selle peale mõtleks, et ka Soomemaal Soome rahwuse partei kõrwal Rootsi sõprade partei on," märgib Sakala (Soome Kiri. 24. 10. 1881, nr. 42). Veel lisab Sakala, et soomlased Jannsenile juubeliks õnnesoove ei saanud. Oma vastuses Sakalale toonitab Eesti Postimees, et "Valvoja kirjal on suurem, laiem otstarbe, kui ühe [või] teise mehe auustamine" ja et Valvoja kuulub kindlasti Soome parteisse. Selle tõestuseks toob Eesti Postimees esile lehe peatoimetaja J. R. Danielsoni ja ühe peamise kaastöölise Yrjö Koskise nimed. "Meie ei oleks mitte uskunud, et Sakala toimetus Soome asjades nii teadmata on," lõpetab ajaleht oma õienduse (Eesti Rahwalik Liikumine 4.11. 1881, nr. 44). Kumbki osapool kasutab oma teadmisi Soome kohta oma rahvusluse tõestamiseks või vähemalt vaidluses oma positsiooni tõestamiseks. Sakala loost võib ridade vahelt lugeda väidet, et soomemeelne partei toetab neid. Eesti Postimees jällegi märgib, et Sakala teadmised Soome asjadest on puudulikud ja toob esile oma isikliku suhet J. R. Danielsoniga, märkides, et nad oma kõrvaga kuulsid Danielsoni kõnelemas "kui waimustatud soomemeelne" SKS-i sünnipäevapeol.

Ajalehe toimetuse jaoks oluliste asjade kajastamine toimus ka väga kompaktsel moel. Näiteks andis Sakala teada et "Soome suur ajaleht Päijänne" kirjutas pikalt Eesti delegatsiooni reisist Peterburisse tsaariga kohtuma (19.12. 1881, nr. 50). Asi oli Sakala jaoks oluline sellepärast, et Jakobson oli üks tolle delegatsiooni juhttegelastest.

Alates 1882. aastast hakkasid Soomes kajastust saama rohkem Eesti kultuuriteemasid, mis tundus Eesti ajalehtedele märkimisväärseks. Näiteks kirjutas Eesti Postimees M.J. Eiseni "Teekond Soome maale" saadud positiivsetest tagasisidest järgnevalt: "Meie anname raamatu kirjutajale, ütleb Soome leht [soomemeelne Keski-Suomi], südamelikku kiitust, et ta nii tänu väärt waimustusel on katsunud muretseda teadusi meie olust Eesti sõpradele ja selle läbi kinnitanud wana ühendussidet naabri- ja wenasrahwa wahel" (Eesti Postimees. 24.2. 1882, nr. 9). Sama raamatu kiitmisest Soomes kirjutab ka Olewik (Kultuur ja Kirjandus. Lisaleht 31.2. 1882, nr.9). Olewiku tähelepanu äratas ka eestikeelse Kodumaa kalendri arvustus Walwojas. Walwoja sõnu "walgust meie rahwale" on ka see äratuse hüüd, mis lõuna pool Soome lahte (Eesti) wenasrahwa paremad pojad oma võimu rahwa edasiamamiseks kutsub ohwerdama" tsiteeritakse ja nõustutakse ajakirja järelõudusega, et ainuke viis „Soome silda“ ehitada on sugulasrahwa keel ära õppida (Keel ja Kirjandus – Soomlaste arwamised Eesti

kirjanduse kohta. Olewik 24.2. 1882, nr. 9).

Teisalt kirjutati ka sellest, et Eesti on palju Soome ajalehtede veergudel esinenud või hakkab seda tulevikus rohkem tegema. Üks Olewikus ilmunud lugu kandis pealkirja "Soome ajalehed Eestlaste kohta". Lugu algas järgmiselt: "Olen enne mõnda korda juba nimetanud, et Soomlased suurel määral meie elust ja asjust osa võtavad, siis peame täna nimetama, et see wiimsel ajal koguni elawaks läinud" (Soome ajalehed Eestlaste kohta. Olewik 9.3. 1882, nr.11). Samas loos räägitakse ka Aamulehtis ilmunud järjeloost Eesti Rahva Elust (Wiron Kansan Elämästä) ja samas numbris ilmunud uudisest, kus soomlastele selgitatakse lühidalt Eesti ajalehtede poliitilisi seisukohti ja tutvustatakse nende peatoimetajaid (Wenäjältä. Aamulehti 25.2. 1882, nr. 16).

Kui positiivsed kirjutised tekitasid rahvuslastes heameelt, äratas Soome rootsikeelsete ajalehtede väärinfo eestlastes viha. "(...) Nagu Uusi Suometar jutustab, kõnelda Rootsi keelised lehed Kölni Zeitung'i järele, meie maal olla praegu hoopis pahad lood, sest suur rahwa üleskihutaja C. R. Jakobson [kes oli peaaegu aasta eest surnud] teha kangeste oma tööd. - Tõeste raske öelda, kas selle sõgeda sõnumi õle õhkama wai naerma peab. Sell kombel wisatakse lugijatele liig tihti tuhka silma!" (Olewik 7.2.1883, nr.6).

1882. ja 1883. aastal märgiti vaid mõnel korral Eesti poliitiliste küsimuste kajastamist Soomes, kui see varasemal aastal palju tähelepanu oli saanud. Üheks nendest oli Helme ja Viljandi elanike Riia Maapäevale saadetud palvekirj, milles eestlased palusid riigiisadelt abi Balti kubermangudes rahutusi tekitavate ajalehtede vaos hoidmiseks. "[Soome ajalehed] ei usu mitte, et õiged Eestlased tõeste nii kaugele läinud ja niisuguse ränga kaebduse rahwa liikmete wastu maapäewa kätte annud. Peaks niisugune hale lugu siiski tõsi olema, tähendawad Soome lehed, siis ei wõi meie muud ütelda, kui et niisugused palwekirjade walmistajad ja allakirjutajad küll rahwa jäädawa põlgamise ja häbi alla peaksiwad jääma" (Soome ajalehed Eestlaste kohta. Olewik 9.3. nr.11).

Üldiselt võib öelda, et Eesti ajalehed jälgisid Eesti poliitiliste küsimuste kajastamist Soomes, näitamaks lugejatele, et rahvusliikumise seisukohtadele leidub toetust ka Soome lahe teiselt poolt. Kultuuriküsimuste kajastamine Soomes oli rahvusliikumise pingutuste ja tegevuse tunnistamine. Toimetajad olid Eestis ilmunud kirjandusega ka isiklikult seotud. Olewiku ja Eesti Postimehe poliitiline programm pidas rahvusliku kultuuri edendamist poliitilisest

võitlusest olulisemaks, mistõttu said kajastust ka edusammud kultuuri vallas.

4.1.5. Eeskuju ja võrdlemine

Soomest eeskuju võtmine ja Soome olude võrdlemine Eesti oludega oli poliitilist ja kultuurilist arengut nõudvatele rahvuslastele tüüpiline võtte alates 1870. aastatest. C.R. Jakobson kirjutas tihti Sakalas Soome poliitilisest olukorrast kui eesmärgist, mille poole eestlased peaksid püüdlema. Oma kirjutistes liialdas ta Soome arengu kohta ja mõnikord lausa valetas (Alenius, 1996). Samamoodi positiivselt kirjutati ka Soome ajakirjandusest, mida peeti arenenumaks nii väljaannete arvu, nende poliitilise ühtsuse (arvati, et kõik soomekeelsed ajalehed on ka soomemeelsed, mis tegelikult paika ei pidanud) kui ka lugejate hulga poolest.

Käesolevas töös käsitletud ajaperioodi jooksul esines üksnes võrdlusele või eeskuju võtmisele põhinevaid lugusid vähe, kokku vaid neli tükki. 1882. aastal kirjutati Soome ajakirjandusest kui millestki heast, mille poole püüelda, kolm korda; järgmisel aastal ühe korra. Teemast kirjutas ainult Eesti Postimees, kelle peatoimetajat, K.A. Hermanni, kiusas muuhulgas mõte, et eestlastel pole ühtegi päevalehte, kuigi soomlastel ja lätlastel selline on (Ajalehtede lugemisest. Eesti Postimees 5.1. 1883, nr 1). Hiljem veendus Hermann, et lugejail on vaja saada värskeid uudiseid, mida nädalaleht neile toimetada ei saa, mistõttu püüdiski ta päevalehte asutada (Peegel et al. 1994). Soome ajakirjanduse kohta andis Hermann ülevaate kohe, kui sai 1882. aasta alguses Eesti Postimehe toimetajaks. Ta kordas arvamusi, mida esines ka Soome ajalehtedes käsitletud aastatel: väljaannete määr sõltub rahvastiku suuruselt; sakslased on Eestis seesama, mis rootslased Soomes. Veel kirjutas Hermann, et soomekeelsed ajalehed on kõik soomemeelsed. "Soome rahvas ei ole täis kaks miljonit suur, aga ajalehtede arv on sääl õige rohke ja tõiseb iga aastaga. Soomlastel on nüüd umbes 50 ajalehte juba, ehk küll meil ligemad teadused selle üle alles puuduvad. Täna on neil jälle mitu tükki juurde tulnud. Kui meil Eestlastel, kes umbes 1 miljoni suurune oleme, seda mööda ajalehti oleks, siis peaks meil neid juba kõige vähemalt 25 tükki olema, aga meil neid ei ole veel 10-gi," kirjutas ta (Soome ajalehtedest. Eesti Postimees 13.1.1882, nr. 2). Eesti Postimees kirjutas ka Soomes ilmunud meremeestele mõeldud ajalehest Merimiehen Ystävä, öeldes, et ka selles asjas on soomlased kaugemale jõudnud (Eesti Postimees 27.1.1882, nr. 4).

4.2. Kirjutised Eesti ajakirjanduse kohta Soome ajakirjanduses

Soome ajakirjanduse huvi Eesti kohta kasvas käsitlemise alla sattunud aastatel iga aastaga suuremaks. 1883. kirjutasid analüüsitud Soome ajalehed Eestist täpselt üheksa korda rohkem kui 1880. aastal. 1881. aastal kuus korda nädalas ilmunud Uusi Suometar oli oma ilmumissageduse tõttu kõige aktiivsem kajastaja, kuigi oma esimesel ilmumisaastal kütündis Aamulehti peaaegu, et samale tasemele Uusi Suometariga. Põhjuseks võis olla, et estofiilist O.A.F. Lönnbohm saatis Aamulehtile kaastöid. Savo analüüs viitas sellele, et tavaline, küllaltki väike maakonnaleht ei olnud väga huvitatud kauge Eesti asjadest, kuigi ajalehte peeti väga soomemeelseks (Landgren et. al 1988).

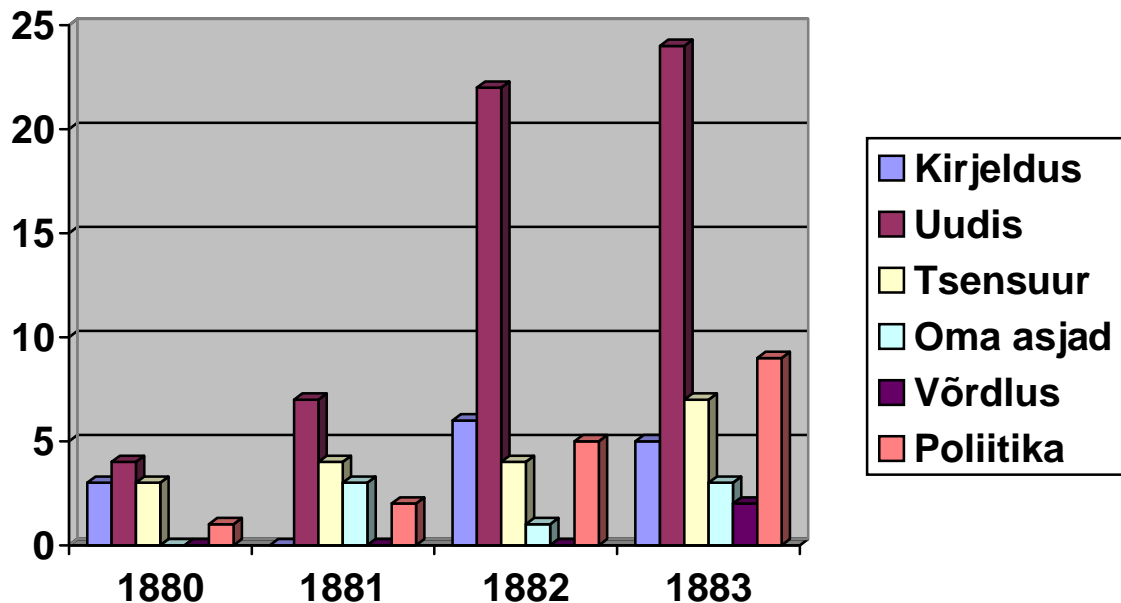
Uusi Suometaris kasvas Eesti asjade kajastamine iga aastaga, sealhulgas ka Eesti ajakirjandusest kirjutamine, kuid ajakirjanduse kajastamise osakaal kahanes suhtes teiste Eestiga seotud teemadega.

Savo ja Aamulehti ajakirjandusest väga palju ei kirjatanud, välja arvatud Aamulehti 1882. aastal, mil aktiivne Eesti sõber Lönnbohm saatis ajalehele lugusid Eesti kohta.

Tabel 2. Eesti ajakirjandust ja Eestit üldse puudutanud ajaleheartiklid valitud Soome ajalehtedes aastatel 1880-1883 (lahter „Kõik Eesti kohta“ sisaldab ka ajakirjandust käsitletud artikleid. AL = Aamulehti, US = Uusi Suometar).

	1880		1881		1882		1883	
	Eesti ajakirjanduse kohta	Kõik Eesti kohta	Eesti ajakirjanduse kohta	Kõik Eesti kohta	Eesti ajakirjanduse kohta	Kõik Eesti kohta	Eesti ajakirjanduse kohta	Kõik Eesti kohta
AL	-	-	-	-	14	35	1	11
Savo	1	5	1	6	-	-	-	-
US	10	28	15	55	24	41	49	286
Kokku	11	33	16	61	38	76	50	297

Joonis 2. Eesti ajakirjanduse kajastamine Soome ajalehtedes aastatel 1880-1883 alateemade kaupa.

Seletus: Kirjeldus = ajakirjanduse, üksiku ajalehe, ajalehenumbri või ajakirjandusliku väljaande kirjeldus. Uudis = uudislik lugu uuest peatoimetajast, väljaandest vms. Tsensuur = lugu, mis käsitleb tsensuuri või trükiseaduse seotud asju Soomes. Oma asjad = Eesti asjade kajastamine Soome ajalehtedes. Võrdlus = Soome ajakirjanduse võrdlemine Eesti ajakirjandusega. Poliitika = Eesti ajakirjanduse osalemine poliitilises võitluses

4.2.1. Ajakirjanduse või üksiku ajakirjandusliku väljaande kirjeldus

Väljaannete kirjeldusi esines nelja aasta vältel kokku 13 tükki, neist enamus 1882. ja 1883. aastal. 1880. aastal ilmus üks uudis Sakala ilmuma hakkamisest pärast ajalehe ajutist sulgemist trükivalitsuse poolt. Uudise edastasid nii Uusi Suometar kui ka Sawo, mis selle Uusi Suometarilt üle võttis. Uudis teatab ajalehe trükiloa tühistamise põhjuse (väidetava süüdistuse nihilismis), ajalehe suuruse ja toimetaja. Lõpus mainitakse, et kuulutust Sakala jälleilmumise kohta pole teised lehed nõustunud trükkima. “Nii takistavad Eestis saksameelsed rahvuslike huvide kaitsjaid,” järeldeb Uusi Suometar (9.1. 1880, nr. 4). Teiseks kirjeldavat tüüpi looks oli Uusi Suometari järgmine lühiuudis: “Järgmised eestikeelsed ajalehed ilmuvad käesoleval aastal: “Eesti Postimees”, Tartus, toimetajaks kuulus kirjanik Jannsen; “Tartu Eesti Seitung”, “Sakala”, Fellin’issä, toimetajaks Eesti-sõber Jakobson; “Pärnu Postimees”, “Ristirahwa Pühapäeva leht”, Rääwelis.” (16.1. 1880, nr. 7) Tähelepanuväärne on, kuidas ajaleht toob välja Jannseni ja Jakobsoni isiksused.

1882. aastal hakkas Uusi Suometaris ilmuma lugusid, mis tutvustasid Eesti ajalehti ja nende paiknemist Eesti poliitilisel maastikul. Kokku kirjutati 1882. aastal sel teemal Soome ajalehtedes kuus korda. Eriti tähelepanuväärsed on paar pikemat kirjutist, mis tutvustavad kogu ajakirjandusmaastikut. Aasta alguses Uusi Suometaris ilmunud loo alguses mainitakse, et Eesti ajalehti tutvustatakse sellepärast, et huvi Eesti olude kohta on meie riigis viimasel ajal tõusnud. Mainitakse, et "saksa-kirikliku erakonna" ajalehed, Tallinna Sõber ja Ristarahwa Pühapäewaleht, ja samuti Sakala-erakonna samanimeline väljaanne ilmuvad muutusteta edasi. Sakala-vastane partei saab aga kirjutise järgi uuest aastast kaks uut ajalehte Eesti Postimehe kõrvale: Olewiku ja "väikese maakonnalehe" Perno Postimehe. Veel räägitakse Sakala-erakonna teiste väljaannete, Tartu Eesti Seitungi ja Walguse, majanduslikest raskustest. Lõpus räägitakse, et Eesti Postimees loodab Harry Jannseni ajalehest Die Heimath "saada hea võitluskaaslane võõra keele ülemvõimu vastu". Autor kirjutab: "Kes tahab Eesti rahvuslikku liikumist järgida, ei või jätta seda ajalehte lugemata" (Wirolaiset Sanomalehdet. Uusi Suometar 10.1. 1882, nr. 7. [vt lisa 1]). Loo lõpus kirjutab autor, et Soomes käib arutelu selle üle, kumb, kas Sakala või Eesti Postimehe pooldatud erakond, on ära teeninud usalduse rahvusliku erakonnana. "Oleme tahtnud nende ridadega anda igäühele lihtsa võimaluse saada teavet [selle kohta, kumb erakond usaldusväärsem on] mõlema erakonna häälekandjate käest," kirjutab autor (Wirolaiset Sanomalehdet. Uusi Suometar 10.1. 1882, nr. 7). Kõikide eestimeelsete ajalehtede tellimishinnad on mainitud loo sees.

Aamulehtis ilmus samal aastal osana "Teateid Eestist" (Tietoja Wirosta) sarjast lugu, kus O. A. F. Lönnbohm tõi välja "parimad Balti provintside ajalehed", et inimesed neid endale koju telliksid. Tellimise vääriliseks peab Lönnbohm Die Heimathi, Meelejahutajat, Olewikku, Sakalat ja Eesti Postimeest koos Pöllumees-lisalehega. Loo lõpus soovib Lönnbohm Soome kirjastajatel ja kirjanikel raamatuid Eesti väljaannetes reklaamida "nagu Eestlasedki sageli teevad." (-hm, Aamulehti 27.5.1882, nr. 42). Kusjuures näiteks Jakob Pärna raamatut "Oma tuba, oma luba" reklaamiti Uusi Suometaris, küll aga pealkirja all „Uut soomekeelset kirjandust" (Uusi Suometar 28.09.1882, nr. 225).

Kolmas oluline Eesti ajakirjandust tutvustav kirjutis, mis ilmus Uusi Suometaris enne jõule 1882. aastal, on sisult sarnane kahele eelmainitule. Sellegi loo autoriks olev Lönnbohm soovib tutvuda Eesti kalendritega, "mis sisaldavad kõlblikke kirjutisi ja teateid Soomestki" (-hm, Tietoja Wirosta - Kolme kohteliasta kehoitusta. Uusi Suometar 14.12. 1882, nr. 291). Veel kordab Lönnbohm mais Aamulehtis tehtud soovitus tellida eestimeelseid ajalehti: Eesti

Postimeest, Olewikku, Sakalat ja eriti Die Heimathi. Lönnbohm kirjutab, et Harry Jannseni ajalehel Die Heimath on väikese tellijate arvu pärast majanduslikke raskuseid ja peab vajalikuks, et "kõik Eesti sõbrad" seda telliksid, sest "Eesti Morgonblad" on eestlastele palju olulisem kui soomemeelne Morgonbladet soomlastele (-hm, Tietoja Wirosta - Kolme kohteliasta kehoitusta. Uusi Suometar 14.12. 1882, nr. 291). Sama võrdlust Die Heimathi ja Morgonbladeti vahel ei kasutanud mitte ainult Lönnbohm, vaid ka pseudonüümi N. Kasutanud isik Olewikus (Kiri Soomest. 6.4. 1882, nr.15).

1883. aastal lõpetas Uusi Suometaris aktiivselt Eestist kirjutanud Lönnbohm ajakirjanduslike väljaannete tutvustamise ja propageerimise ja keskendus tihti hoopis väljaannete hulgale. Tol aastal ilmus Uusi Suometaris kolm lugu, kus loeti kokku eestikeelsete ajalehtede hulk ning üks, milles ilmus statistika ka teiste Balti kubermangude kohta. Viimases arvutatakse, et kokku ilmub üks eestimeelne ajaleht iga 50 000 eestlase kohta, kui vastav arv on soomlastel üks 35 000 ja taanlastel üks 90 000 kohta (Uusi Suometar 16.8. 1883, nr 189). Üks lühiuudis räägib, et Eesti ajalehed üritavad ilmselt ebaõnnestunult luua Eesti ajalehtede liitu (Uusi Suometar 16.11. 1883, nr 268). Kõige põhjalikum lugu selles kategoorias 1883. aastal on jällegi suure tõenäosusega Lönnbohmi kirjutatud arvustus Olewiku lisana ilmunud Eesti kaardist. Lönnbohm kiidab kaardi põhjalikkust ja vajalikkust, sest eestikeelseid kaarte polegi varem Eesti kohta ilmunud (Wirolainen karttateos. Uusi Suometar 18.9. 1883, nr 217). Loos on ka autorile tüüpiline soovitus kõigil Eesti sõpradel see teos endale hankida.

4.2.2. Uus ajaleht/peatoimetaja või muu uudis ajakirjanduse kohta

Kõigis analüüsitud Soome ajalehtedes oli igal aastal kõige levinum ajakirjanduslik žanr lühiuudis. 1880. ja 1881. aastal oli lühiuudiseid Eesti kohta absoluutarvudes ja ka suhteliselt vähem kui kahel järgmisel aastal, mil lühiuudiseid oli vastavalt 22 1882. aastal ja 24 1883. aastal.

1880. aastal olid Uusi Suometari lühiuudiste teemad J. V. Jannseni haigestumine, ajaleht Walguse asutamine, muutused Eesti Postimehe toimetuse koosseisus ja ajalehe Tallinna Söber trükiarvu suurendamine. Eesti Postimeest ja J. V. Jannseni puudutavad uudised sisaldasid küllaltki asjatundlikke kommentaare, sest lugude autoriks oli O.A.F. Lönnbohm, kes Eesti Postimehega koostööd tegi. Näiteks kommenteeris Lönnbohm Jannseni haigestumist järgnevalt: "Kahju oleks, kui see vanamees ei saaks tähistada oma ajalehe 25. juubelit, mis

juba järgmisel aastal käes oleks. See töökas kirjanik toimetas varem mõjukat ajakirja “Sõnumetooja”, mis sobis hästi tollesse aega oma rahuliku konservatiivse iseloomu tõttu.” (Uusi Suometar 3.12.1880, nr. 145). Lisaks kirjeldas Lönbohm Ado Grenzsteini järgmiste sõnadega: “Kirjanikuna on ta näidanud vabamat mõtlemisviisi ja väga kombelise luuletajana iseseisvust, lüürilist annet, keeleoskust ja eelkõige armastust isamaa, selle ajaloo ja muinasluule vastu. Oma luulekogudes, mis on ilmunud eriväljaannetena ja Eesti Kirjanike Seltsi toimetistena, kasutab ta pseudonüümi Piirikiwi.” (Uusi Suometar 29.12. 1880, nr. 156) Eesti Postimehe uue toimetuse seisukohtadest vaimustatuna kirjutab Lönbohm: “Kas võib enam ükski Uusi Suometari lugeja öelda: Eesti rahvustunne pole veel ärganud. Kui peame meeles, et Eestis õigepoolset talupojad ja algkooli õpetajad toetavad ajalehti ja kirjandust, ei või asjade seis enam halvaks pidada. Ma loodan, et kui Eestlaste pingutused saavad Soomes veel tuntumaks, on vähem neid kodanikke, kes kasutavad selliseid väljendeid nagu: “Mis nendest eestlastest. Nad on läinud nagu läinud. Neil pole mingit lootust” jne. Pidagem meeles, et neid on ligi miljon ja meid veel kahte miljonitki mitte.” (Uusi Suometar 29.12. 1880, nr. 156)

Veebruaris 1881 teatas Lönbohm, et tema ei saa asjaolude sunnil enam jätkata sarjaga “Teateid Eestist”, mille alla Eesti uudised tavaliselt kuulusid, aga tema asemel asub teateid kirjutama “teine kodanik” (Uusi Suometar. 15.2. 1881, nr. 37). Selleks oli noor luuletaja Jooseppi Mustakallio, kes kasutas pseudonüümi -alli-. Mustakallio esimesed teated ilmusid juba sama kuu jooksul, milles ta kirjutas muuhulgas “Eesti jutustaja”- nimelise ajakirja asutamisest. Ajakirja peatoimetajaks pidi saama “meid hiljuti külastanud” K. A. Hermann (Uusi Suometar 23.2. 1881, nr. 44). Sama kevade jooksul ilmus Mustakallio kirjutatud uudiseid, muuhulgas uudis Sakala teatest, et Ado Grenzstein polegi enam Eesti Postimehe toimetaja ja et Sakalal jätkub endiselt tellijaid (Uusi Suometar 24.3. 1881, nr.69). Suvel ja sügisel ilmusid Uusi Suometaris vaid mõned lühiuudised Eesti kohta, näiteks Eesti Postimehe müügist W. Just’ille (21.11. 1881, nr. 269) ja saksakeelse ajalehe Die Heimathi, mille eesotsa sai Harry Janssen, asutamisest Tallinnasse (27.12. 1881, nr. 299).

1882. ja 1883. aastal kirjutasid nii Aamulehti kui Uusi Suometar palju lühiuudiseid Eestist, kusjuures üheksast Aamulehti uudisest olid kuus tükki otse Uusi Suometarist üle võetud. Esines palju ühelauselisi uudiseid, näiteks: ”Eesti Postimees’-nimelise Eesti ajalehe peatoimetajaks on hakanud doktor K.A. Hermann” (Uusi Suometar 2.1. 1882 nr. 1). Walguse ja Kündja ilmuma hakkamine, Tartu Eesti Seitungi ja Sakala uued peatoimetajad leidsid ka

kajastamist Soome ajalehtedes. Kündja kohta antakse teada, et uus ajaleht on “kena”, poliitiliselt samadel seisukohtadel nagu Tallinna Sõber ja ilmub ka lätikeelsena (Uusi Suometar 2.8.1882, nr. 176). Üks uudis räägib Wirulase toimetaja, Jaak Järve vastu tehtud mõrvakatses, mille toime panemises või tellimises kahtlustavad “Vene ajalehed” sakslasi (Uusi Suometar 4.12. 1882, nr 282).

Oluline teema Soome ajakirjanduses oli C.R. Jakobsoni surm märtsis 1882. Aamulehtis ja Uusi Suometaris ilmusid nii uudis surmast, Jakobsonile pühendatud luuletus kui ka pikem kirjeldus Jakobsoni matustest. Aamulehti pühendas Jakobsoni matustele ruumi koguni kaks korda, võttes ühe uudise Uusi Suometarist (Wenäjältä. Aamulehti 5.4. 1882, nr. 27) ja teise, pikema, Die Heimathist (C.R. Jakobsoni hautajaisista. Aamulehti 19.4. 1882, nr. 31).

1883. aasta uudistes käsitletakse rohkemaid alateemasid kui 1882. aasta uudistes. Seda tõenäoliselt sellepärast, et Eesti uudiseid ilmus eriti aasta alguses väga palju, mistõttu künnis ajakirjandust puudutava uudise üle võtmiseks Eesti ajalehtedest oli oluliselt madalam kui eelmisel aastal. Soome lugeja ette jõuavad kurioossused, nagu see, kuidas Ristirahwa Pühapäewalehe aadress (autor ei selgita, milline aadress ja kus) sai tõrvaga kaetud, ja kuidas Neue Dörptsche Zeitung selles teos tartlasi süüdistab (Uusi Suometar 5.3. 1883, nr 53). Samuti kirjutab Uusi Suometar sellest, kuidas Sakalas on naisedki hakanud rohkem kirjutama (20.3. 1883, nr. 66), et Harry Jannsen külastab Soomet (2.10. 1883, nr. 229) ja et rahvuslased on mures sellepärast, et ametnikud kuulutusi ainult saksa ajalehtedesse saadavad (20.3. 1883, nr 66). Kirjutatakse ka uutest (Saarlane, Arensburger Wochenblatt) ja väljasurevatest (Meelejahutaja) väljaannetest, rahvusliikumise juhtidest (Jannsen) ja peatoimetajate vahetumisest. Uusi Suometar rõõmustab selle üle, et Ristirahwa Pühapäewaleht kaotab oma lugejaid ja soovitab sarkastiliselt oma vastastel ehk rootsimeelsetel (viikingitel), ”kes võivad sellest Eesti kolleegilt väga palju õppida”, seda tellida (11.4. 1883, nr. 82). Huvitaval kombel avaldas selle uudise ka Aamulehti; tegemist oli nimelt ainukese Eesti ajakirjandust puudutava kirjutisega Aamulehtis 1883. aastal. Tegemist on järjekordse näitega sellest, kuidas saksa- ja rootsimeelsete ajalehtede vahele tõmmati rahvusliikumiste ajakirjanduses paralleele.

Eesti kohta avaldatud valeinformatsioon tekitas Uusi Suometaris vastulauseid, neid just nimelt O.A.F. Lönnbohmilt. Ajalehes kirjutatakse, kuidas Helsingfors Dagblad olevat valesti kirjutanud, et Olewiku peatoimetaja on sattunud politsei uurimise alla. Sellele vastab Lönnbohm järgmiselt: ”Helsingfors Dagblad tundub väga rõõmustavat, kui saab mingi teabe,

mis eestlasi alandab või midagi sellist. Kuidas seda teisiti mõista, kui igatpidi väldib eestlastest rääkimist ja siis toob sellise teate, et Olewiku toimetaja politsei uurimise all oleks...” (-hm, 9.2. 1883, nr 33).

4.2.3. Tsensuur või muud tõkked ajalehtede ilmumisele või levitamisele

Eestimeelsete ajalehtede maailmavaate levikut ei olnud takistamas mitte ainult tsaari-Venemaa range tsensuurireeglistik, vaid ka baltisakslastest mõisaomanike vastuseis. Trükiasjade Peavalitsuse poolt tekitatud tõkked ajalehtede ilmumisele ning teisest küljest mõisaomanike või kirikuõpetajate asetatud tõkked ajalehtede jõudmisel talupoegadeni olidki kaks teemat, millest Soome ajalehed suure järjepidevusega kirjutasid. 1880. aastal ilmus kolm, 1881. ja 1882. aastal neli ning 1883. aastal seitse lugu, mille teemaks olid probleemid Eesti ajakirjandusvabadusega.

1880. aastal käsitlesid kaks uudist sakslastest võimukandjate takistusi ajalehtede kaastöölisele. Uusi Suometar kirjutas, et Saaremaa kirikuõpetajad keelavad ametist lahti laskmisega ähvardades kirikukoolide õpetajatel ajalehtedele kirjutamast (Sensuuria sekin. Uusi Suometar 7.6. 1880 nr. 68). Teises loos kirjutab O.A.F. Lönnbohm, et saksa ametnikud teevad eestlastele sageli ühekohut. “Nendest [juhtumitest] on hakatud avalikumalt kirjutama, ja kui tsensurid, kes Eestis on sakslased, ei luba kirju avalikkustada, saadetakse need vene ajalehele “Golos”. See on meie oludega võrreldes õudne, aga mis seal parata, ütleb eestlane.” (Uusi Suometar 29.12. 1880, nr. 156). Kolmas 1880. aasta lugu on tsensuri suhtes positiivne. Selles vahendab Uusi Suometar Sakala teavet, et Peterburi uus tsensur andnud linna ajalehtedele sisuliselt täieliku vabaduse ja seda lubatakse ka teistele piirkondadele.

Huvitav lugu, mis tsensuuri puudutas, oli O.A.F. Lönnbohmi õiendus paranduste suhtes, mida Eesti tsensur oli tema Eesti Postimehele saadetud kirjas (7.1. 1881, nr. 1) teinud. Oma vastuses tahab Lönnbohm oma seisukohti selgitada nii eestlastele, kui ka Eesti ajalehti lugevatele soomlastele. Vastus ilmus Uusi Suometaris, sest “Eesti ajalehtedes pole lootustki ühte viga parandada [...] Ilmselt karmi tsensuri käe kaudu on nimelt lisatud minu kirjasse selline väide, et ma pean Vene keisririiki oma isamaaks [...] Meie Eesti vendadele võin teatada, et mitte ükski **Soomlane** ei pea Venemaad oma isamaaks, ja ei hakka pidamagi.” (-hm Uusi Suometar 15.2. 1881, nr. 37). Hooliv oma maine suhtes, tahtis Lönnbohm

ajakirjanduse kaudu Eesti rahvusliikumisele teatada veast, mis läbi tsensori tegevuse oli ta kirja tulnud. Samas ajalehenumbri kirjutab Lönnbohm ka Jakob Hurda raamatu "Pildid isamaa sündinud asjust" kärpimisest ja K. A. Hermanni raskustest ajalehe väljaandmisloa saamisel (-hm Uusi Suometar 15.2. 1881, nr. 37).

Ajaleht Savo kirjutab Lätis toimunud juhtumist, kus saksa preester hoiatas lätlasi lätikeelseid ajalehti ja kirjandust lugemast. Loos mainitakse, et Eestis on asi samasugune (Saksalaisten ja Wirolaisten ynnä Lättiläisten suhteista. Sawo 28.10. 1881, nr. 82). Ka 1881. aastal ilmus üks trükivalitsusele positiivse hinnangu andev lugu, mis rääkis Jakob Hurda tänusõnadest tsaar Aleksander III-le selle eest, et eestikeelsele kirjandusele ja ajalehtedele antakse väljaandmislube.

Ka aastatel 1882 ja 1883 kirjutati riiklikust tsensuurist tavaliselt konstateerival toonil, kuigi ühes loos lausuti, et "Eesti ajalehtedel seda [trükivabadust] pole hetkel üldse" (Uusi Suometar 4.1.1883, nr. 3). Uusi Suometar kirjutab, et Die Heimath "rõõmustab" selle üle, et saab oma sisu Tallinna asemel Peterburi kontrollimiseks saata (17.1. 1883, nr. 14). Tol ajal sõltus tsensuuri rangus suurel määral konkreetsest tsensorist, kes ajalehte enne trükki minekut kontrollis (Peegel et al. 1994). Lisaks ilmus Uusi Suometaris kaks lühiuudist tagasi lükatud või hilinevad ajalehtede väljaandmislubade kohta.

Teist tüüpi kirjutistes tuuakse esile saksameelsete kirikuõpetajate ja mõisnike kavalus, tõenäoliselt võttes otse üle Eesti ajalehtede diskursus: "Mõned mõisnikud Eestist on, nagu Die Heimath jutustab, trahviga ähvardades keelanud oma popsidel tellimast ja lugemast rahvuslikult meelestatud Eesti ajalehti" (Uusi Suometar 24.2. 1882, nr. 46). "Tartu juures on üks kirikuõpetaja keelanud ta ametimaja üüriljal Eesti Postimehe lugemise (...) See on Eestis igapäevane asi" (Uusi Suometar 18.1. 1883, nr 15). Veel kirjutatakse kirikuõpetajast, kes tahtis oma kogukonnale tellida peale eestimeelsete ajalehtede ka saksameelseid, ning mõisavalitsusest, kes kogus omavoliliselt postimaksu eestimeelsete ajalehtede tellijatelt, mitte aga saksameelsete ajalehtede tellijatelt (Uusi Suometar 20.3. 1883, nr. 66).

4.2.4. Soome sündmuste kajastamine Eesti ajalehtedes

Kui Eesti ajalehed pöörasid tihti tähelepanu sellele, mida Soomes Eesti kohta kirjutati, leidis vastavasisulisi kirjutisi Eestis Soome ajakirjandusest suhtes vähem. Käsitletud aastatel leidis Soome asjade kajastamisest kirjutisi kokku seitsmel korral, 1881. ja 1883. aastal kolm korda ning 1882. aastal ühe korra.

1881. aasta lugudest on kaks esimest konstanteeriva tooniga. Ühes mainitakse, et Meelejahutajas on ilmunud lugu pealkirjaga “Soome Manchester”, milles kirjutatakse Tampere oludest (Uusi Suometar 3.1.1881, nr.1). Teises loos tehakse kriitikat Eesti Postimehele, sest ajaleht on trükkunud valeinfo soome algkoolide looja Uno Cygnaeuse surmast, kuigi tegelikult hukkunud oli Soome maapäevade liige Fredrik Cygnaeus. “Eesti Postimehelt’ oleks tõesti oodanud paremat Soome meeste tundmist,” järeldas ajaleht (Uusi Suometar 28.2. 1881, nr. 48). Kolmas lugu annab teada, et Eesti ajalehed ja kalendrid on üldse hakanud Soomest palju kirjutama. “Teateid Soomemaalt on antud ajalehtede järgi jätkuvalt eelkõige Eesti Postimehes. Doktor Weskelt on välja tulnud 50-leheküljeline Soome keele grammatika ja trükki on hiljuti antud teine osa tõlkimisharjutusi [...] Muidu on kirjadest saadud teada, et eestlased õpivad agaralt Soome keelt. Eelmise suve peolkäigu tagajärgi!” (Uusi Suometar 21.11. 1881, nr. 269). Viimase lausega viidatakse ilmselt Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 50. aasta juubelitele, millest ka eestlased osa võtsid.

1882. aasta ainukeseks looks selles kategoorias oli lühike teade ajakirja Walwoja tsiteerimisest Die Heimathis. 1883. aasta teemadeks olid Z. Topelius’i ilukirjandusliku tüki ilmumine Baltisaksa ajalehes Rewaler Beobachter, Olewiku ”korrespondent” Soomes ja see, et Soome kuurordid on hakanud kuulutusi saatma Balti kubermangude ajalehtedesse. Soome asjadest kirjutamise tõepärasus oli endiselt üks viis soomlastele hinnata Eesti ajalehtede kvaliteeti. Näiteks uudises Z. Topeliuse novelli ilmumisest Rewaler Beobachteris, annab autor ajalehele järgmise hinnangu: ”Selles ajalehes on juba ammustest aegadest olnud aeg ajalt kindlaid väikesi teateid Soomest, ja palju rohkem kui paljudes eestikeelsetes ja –meelsetes ajalehtedes” (Uusi Suometar 26.4. 1883, nr. 95). Samuti näiteks eelpool kirjeldatud loos, mis rääkis Eestis ilmunud kalendritest, antakse hinnang kalendrile osaliselt Soomet puudutava info tõepärasuse või asjakohasuse järgi.

4.2.5. Eeskuju ja võrdlemine

Soome ajakirjandus ei võtnud Eesti ajakirjandust eeskujuks, aga leidis siiski kaks lugu, kus hinnati eestikeelse ajakirjanduse arengut soomekeelsega võrreldes küllaltki heaks. Mõlemad ilmusid 1883. aastal. Tuleb märkida, et suurem osa võrdlusest toimus kirjutistes paari sõnaga, ja sellele ei pühendatud tervet lugu. Näiteks võidi nimetada Die Heimathi "Eesti Morgonbladet'iks" Helsingis ilmunud soomemeelse Morgonbladet'i järgi või võrrelda Ristirahwa Pühapäevalehte rootsimeelsete ajalehtedega. Kahest loost, kus peamiseks teemaks oli võrdlus, oli üks lühieuudis sellest, kuidas Eesti Postimehes ilmus kirjutis teemal, miks soomlased ja lätlased rohkem ajalehti loevad kui eestlased (Uusi Suometar 5.3.1883, nr. 53). Teiseks oli kaheosaline uudis, mille esimene osa koosnes teatest, et Rakveres kukkus läbi plaan hakata välja andma uut eestikeelset ajalehte. Teises osas kirjutab loo autor (kelleks on suure tõenäosusega O.A.F. Lönnbohm), et tegemist oleks olnud 15. eestikeelse ajalehega, ja jätkab: "Võrdluseks märgime, et meil Soomes oli 1854. aastal kõigest 6 soomekeelset ajalehte. Kuna eestlasi on poole vähem kui soomlasi, ei või me arvata, et eestlased oleksid ajakirjanduse vallas meist palju taga" (Uusi Suometar 20.3. 1883, nr. 66). Lönnbohm suhtus Eesti ajakirjanduse arengusse leebemalt kui eestlased ise. Näiteks kirjutas Hermann, et eestlastel peaks olema vähemalt 25 eestikeelset ajalehte, kuna soomlastel neid 50 on (Ajalehtede lugemisest. Eesti Postimees 5.1.1883, nr. 1).

4.2.6. Poliitiline võitlus Eesti ajakirjanduses

Soome ajakirjanduses ilmunud kirjutistes Eesti ajakirjanduse kohta on materjali, mille kategoriseerin "poliitiliseks võitluseks Eesti ajakirjanduses". Need kirjutised jutustavad ajalehtede omavahelisest riidlemisest, süüdistustest teiste ajalehtede, erakondade või isikute pihta ja poliitilistest sündmustest, mis puudutasid ka ajalehti. Eesti ajalehtedes vastavat materjali Soome ajakirjanduse kohta polnud. Soome ajalehtedes ilmus aga käsitletud perioodil 17 lugu poliitilisest võitlusest, millest ajakirjandus osa võttis.

1880. ja 1881. aastal ilmus Uusi Suometaris kolm lugu, mille võiks sellesse kategooriasse paigutada. Need kõik puudutasid Sakala ja Eesti Postimehe vahelist tüli. Esimeses loos 1880. aasta detsembrist kirjutatakse süüdistava tooniga "vastikust tülist" ajalehtede vahel: "Rahvuslikest ja riiklikest huvidest ei räägita üldse, vaid [rubriigi] "igasugune" all avaldatakse kõige halvemat toimetajate isikuomadustest või isegi nende välimusest. Ilmselt

jätkeb seda nii kaua, kui see lugejatele huvi pakub. Mõned juba saadavad vastuväiteid, milles sellist tüli noomitakse,” kirjutas Uusi Suometar (1.12.1880, nr. 144). Teiseks tüli tekitanud teemaks, mis Soomes kajastamist pälvis, oli kooliküsimus. Sakala toetas Eesti koolide viimist üle vene kontrolli alla, Eesti Postimees oli selle vastu. Pole selge, kas artikli lõpus esitatud vastuargumendid Sakalale on Eesti Postimehest üle võetud või on need Uusi Suometari toimetuse omad. Igal juhul väljendub loos skeptiline suhtumine Venemaa suhtes: “Ega [eestlased] veel päris vabad pole, aga sakslaste kihvad on juba murtud, venelaste omasid seevastu veel ei tunta. Nemad röögivad sageli oma ajalehtedes: Läti ja Eesti rahvad tuleb venestada. Kuna tšensor Eestis ei luba asja üle piisavalt vabalt arutleda, pole seda teemat lihtne järgida nende ajalehtedes.” (Uusi Suometar 5.1. 1881, nr. 3). 1881. aastal kirjutas Uusi Suometar ka sellest, kuidas Eesti Postimees ja Sakala otsustasid oma tülitsemise lõpetada. “Niisiis tervitame me suure rõõmuga seda olulist eestlasuse võitu,” lõppes kirjutis, mis sisaldas kaks tervet eestikeelset lauset (23.2. 1881, nr. 44).

1882. aastal oli põletavaks teemaks, mis ka Soome ajakirjandusse jõudis, kaebus, mille esitasid Riia Maapäevale eestlastest põllumehed. Kaebuses kurdeti, et eestimeelsed ajalehed tekitavad Viru- ja Liivimaal probleeme ja rahutusi, ning paluti Maapäevalt abi. Sel teemal ilmus Uusi Suometaris tol kevadel kolm kirjutist (Puoluewehkeitä Wirossa. 23.2.1882, nr. 45. 10.3.1882, nr. 58 ja 18.3.1882, nr. 65), millest üks ilmus ka Aamulehtis (Puoluewehkeitä Wirossa. 25.2.1882, nr. 16). Lood on suures osas kopeeritud otse Die Heimathist, mistõttu need sisaldavad eestimeelset tõlgendust asjast. Viiendaks 1882. aastal ilmunud kirjutiseks poliitilise võitluse teemal on Uusi Suometari lugu, kus kirjutatakse, et Rewalsche Zeitung süüdistab Kalewipoeg-seltsi liikmeid majade süütamises, ja et eestimeelsed ajalehed on süüdistuse tagasi lükanud. Juba loo alguses teeb autor oma seisukoha selgeks: ”Nagu teame, üritavad saksameelsed Eestis igal võimalikul viisil meie vennasrahva rahvuslikke püüdlusi pidurdada” (Uusi Suometar 25.08.1882, nr. 196). Ka viitab autor jälle Soome rootsimeelsele ajakirjandusele, öeldes, et Rewalsche Zeitung ”võiks oma käe Folkwännerile ulatada”. Folkwänner oli kauaaegne rahva valgustamisele suunatud rootsimeelne ajaleht, üldsegi mitte kõige radikaalsem soome keele vastane (Landgren et al. 1988). Huvitav on, miks Uusi Suometar pidi just Folkwännerit sobivaks ”kaaslaseks” Rewalsche Zeitungile.

1883. aastal kirjutati ajalehtedest Eesti poliitikas veel rohkem, üheksa korda. Teema, mis kõige rohkem kajastust leidis, oli tüli eestikeelse Aleksandrikooli Peakomitees, kus Jakob Hurta üritati saada loobuma Peakomitee esimehe kohast. Vastamisi olid ühel pool

jannsenlased eesotsas Hurda, Eesti Postimehe ja Olewikuga, ning teisel pool Sakala, Walgus ja mõningad jakobsonlased nagu M. Weske. Uusi Suometaris saavad Soome lugejad sellest lõhest rahvuslikus liikumises põhjaliku ülevaate, jälle Lönbohmi kirjutisega. Lönbohm võtab asjas leplikku positsiooni, tõdedes, et suurmees Jakobsoni surma tekitatud üksmeel rahvuslikus liikumises oli kahjuks vaid ajutine. Ta rõhutab Hurda head mainet ja suurt tööd kirjanduse vallas, pidades ta kõrvaldamist Peakomitee eesotsast põhjendamatuks. Lönbohm avaldab arvamust, et kahjuks meenutab Eestis toimuv Tsehhi ja Poola rahvusliikumisi, "kellel on alati mitme kauni vaimustuse ja hea omaduse kõrval olnud mingisugune sisemine viha arengut takistamas" (-hm, Uusi Suometar 23.8. 1883, nr. 195). Loo lõpus kirjutab Eesti suhtes alati viisakalt kirjutav Lönbohm, et "Eestlastel pole põhjust arvata, et meie tahame mingisugused nõuandjad või hooldajad olla. Me vestleme asjadest omavahel, kõigest vaadates pealt asjade käike ja arenguid" (-hm, Uusi Suometar 23.8. 1883, nr. 195). Uusi Suometaris kirjutati asjast veel kahel korral, küll palju lühemalt. Hiljem asub ajaleht veel selgemini Eesti Postimehe ja Jakob Hurda poolele. M. Weske andis Tartus välja eraldi trükisena avaliku kirja Aleksandrikooli Peakomitee esimehe asjus, millele Uusi Suometar reageeris: "[kirjas](...) üritab ta alandada ausa ja tööka mehe [Hurda] tegusid nagu suudab, aga kaotab samas paljude oma lugejate austuse. Ebameeldiv kiri!" (Uusi Suometar 22. 10. 1883, nr. 246). Antti Lönbohm keeleteadlasena leidis Jannseni leplikuma, kultuursele arengule keskenduva rahvusideoloogia endale sobivamaks kui radikaalsema Jakobsoni ideoloogia. Näiteks sisaldas üks ta 1883. aasta lugu Uusi Suometaris järgnevat lauset: "Viimasel ajal on siiski ajalehed Olewik ja Eesti Postimees aidanud äratada rahvuslikku liikumist, laiendades rahvuslikke ühiskondlikke vaateväljasid, näidates, mis suunas tuleks töötada" (-hm, Murhapoltot Tartossa. Uusi Suometar 28.11.1883, nr. 278). Ka hiljem, Soome ajalehe Hämeen Sanomat peatoimetajana, oli Lönbohmi programm leplik ja üldsegi mitte radikaalne näiteks keeleküsimustes. Samuti oli Lönbohmil lähedased suhted Jakob Hurdaga (Krogerus, 1983).

Üks teema, millest Uusi Suometar kirjutas, olid Eestis toimuvad majade süütamised, milles saksameelsed ajalehed rahvusliikumise liikmeid süüdistasid. Lönbohm, kes on ka selle loo autoriks, kleebib Baltisaksa ajalehtede külge valetaja sildi. Näiteks Ristirahwa Pühapäevaleht liigub "rebasenahkades" ja Neue Dörptsche Zeitung "naerab ja irtitab Eesti rahvusliku liikumise üle" (-hm, Murhapoltot Tartossa. Uusi Suometar 28.11.1883, nr.278).

Esimesed märgid algavast venestamisperioodist tekitasid eestikeelses ajakirjanduses arutelu, mis jõudis ka Uusi Suometari veergudele. Üks Riia vene ajalehe kirjutis, milles avalikult

räägiti venestamisest ja vene keelele üleminekust Balti kubermangude koolides, põhjustas ajalehtedelt vastulauseid. Uusi Suometar kirjutab, et ka Olewik, mis on siiani olnud samadel seisukohtadel Rižskii Westnik ajalehega, astub nüüd ägedasti ta vastu. ”Tundub, et eestlased ja lätlased on õppinud tundma, missuguse sõbraga [Venemaa] neil tegu on”, järeldab Uusi Suometar (17.11. 1883, nr 267).

Teiste lugude teemadeks on rahvaässitaja, kes väitis end olevat Eesti Postimehe toimetaja, visiit ühte külasse, kus ta tahtis rahvast ässitada vägivallale mõisnike vastu; kubermangu poolt läbi viidud rahvaküsitlus, kus rahvas avaldas oma arvamust ”vihatud”, ”põlatud” ja ”mitte-rahvuslike” Tallinna Sõbra ja Kündja kohta ning kirjutis sellest, kuidas Baltisaksa ajalehed uut aastat 1883 negatiivsete toonidega vastu võtsid, vastupidiselt eestimeelsetele ajalehtedele, kus “(...)pole ühtegi negatiivset moll-nooti” (Uusi Suometar 10.2.1883, nr 34).

4.3. Kirjasaatjad

4.3.1. Oskar Anders Ferdinand Lönnbohm (Mustonen)

(1856-1927)

Soome ajakirjanikest andis eriti märgatava panuse Eesti tutvustamisele Soome ajakirjanduses haritlane O.A.F. Lönnbohm. Keeleteadlasest Lönnbohm oli 19. sajandi lõpu üks innukamaid estofiile Soomes, kes andis välja Soome-Eesti sõnaraamatu ja Eesti rahvaluulekogumiku ning kelle püüdluseks oli ehitada “Soome silda” keeleliselt, ehk innustada eestlasi soome keelt õppima. Kuigi Lönnbohmi Soome-Eesti sõnaraamat polnud väga mahukas, oli see siiski esimene sõnaraamat võõrast keelest eesti keelde (Krogerus 1983: 42). M. J. Eiseni järgi tekitas just nimelt Lönnbohm eestlastes huvi Soome keele ja kultuuri vastu (Krogerus 1983: 82). Juba 1877. aastal Eestit esimest korda külastanud ja sinna mitu korda naasnud Lönnbohm töötas aastatel 1882 ja 1883 kooliõpetajana Helsingis, mis võimaldas tal Eestit ajalehtede Uusi Suometar ja Aamulehti kaudu soomlastele tutvustada. Lönnbohmi käe kaudu ilmus kümneid pikemaid lugusid erinevatel temadel, samuti toimetas ta eriti 1883. aastal peaaegu igal nädalal leheülevaate-taolisi kirjutisi pealkirja “Teateid Eestist” (Tietoja Wirosta) all. Selle uurimustöö valimis olnud ajalehtedes ilmus Lönnbohmilt lugusid Eestist kokku kindlasti 100 ringis, mis näitab, kuivõrd töökalt ta hõimurahva asju soomlastele tutvustas. Samuti palus Eesti Postimehe toimetus 1878. aastal Lönnbohmi hakata ajalehe Soome kirjasaatjaks

(Krogerus 1983: 89). Ta saadetud lühiuudised ja keeleküsimusi ning teisi teemasid tutvustavad lood ilmusid Eesti Postimehes 1881. aastal. Lönbohm oli väga huvitatud Eesti keelest, rahvaluulest ja kultuurist üldiselt ning lõi tugevad isiklikud sidemed paljude Eesti rahvusliikumise juhtide, nagu Jakob Hurda ja M.J. Eiseniga (Krogerus, 1983). Pärast ülikooli pooleli jätmist asus Lönbohm 1885. aastast ajaleht Hämeen Sanomat peatoimetajaks ja 1895. aastal kooliinspektori ametisse Kuopios, kus ta 1927. aastal suri.

Lönbohmi pseudonüümiga –hm- lugusid ilmus Eesti Postimehes käsitletud aastatel viis tükki, kõik 1881. aastal. Esimeses tutvustas Lönbohm Eesti lugejatele Soome sõjaväe eripära vene armees (7.1. 1881, nr. 1). Teises loos märgib Lönbohm kõik olulised sündmused aastast 1880, millega tema arvates “Soome silda” ehitati. Nendeks olid seitsme soomlase osalemine Tallinna laulupeol, professor Aspelini folklooriuurimused Eestis, Mihkel Veske ja K. A. Hermanni Soomes viibimised ja “Kanapä” (Kanepi) koori Soomes käik. Veel mainis ta tähtsaid väljaandeid, mis varsti trükitud pidid saama: Undritz’i Soome keele grammatika ja Ahlqvisti soome-eesti sõnastik (14.1. 1881, nr. 2). Järgmises kirjas esitab Lönbohm Eesti Postimehe toimetusele küsimuse: “Kas mitte keegi ütelda ei teaks, et Eestlaste ja Soomlaste vahel mõnikord tüli oleks olnud. Ma tahan seda hää meelega kuulda.” Ajalehe toimetus asub kirjasaatjaga dialoogi pidama ja vastab, et Peterburi kubermangus ja Kroonlinnas pole soome ja eesti kogukonna suhted alati kõige paremad, aga muidu ei tea ka toimetus eestlaste ja soomlaste vahelistest tülidest (21.1. 1881, nr. 3). Aasta neljandas numbris on veel Lönbohmi saadetud lühiuudis Helsingis ilmuvate ajalehtede kohta (kts. 3.2.1. lk. 9). Viies Lönbohmi kiri sisaldas viis lühiuudist, sarnanedes sellega suurel määral Teateid Eestist- rubriigiga, mille alla ta Uusi Suometaris Eesti uudiseid kirjutas. (18.11. 1881, nr. 46)

4.3.2. Aksel August Borenius-Lähteenkorva (1846-1931)

Uurimustöö käigus selgus, et teiseks kindlaks soomlasest kirjasaatjaks oli rahvaluule koguja Aksel August Lähteenkorva (kuni 1905. aastani Borenius). Ta oli üks olulisemaid Soome rahvaluule kogujaid ning oli koos Julius Krohniga Kalewala luuletusi puudutanud teoste “Kalevalan esityöt I-III” toimetaja (Vienan runokylät, 2007). Borenius-Lähteenkorva kogus Eestis 1877. aastal kuni 200 rahvaviisi (Särg, T. 2006). Ta töötas oma ülikooliaastatel

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura raamatukogu ja trükikoja hoidjana; Helsingi Ülikooli professoriks sai ta 1923. aastal (Hirvonen, 1993).

Borenium-Lähteenkorva panust kirjasaatjana on raske hinnata. Kindlaks võib teha ainult ühe kirja, mille ta Eesti Postimehele saatis. Kiri sisaldas statistikat Soome koolide kohta ja autoriks on märgitud A. Lähteenkorva. Teda tutvustatakse kui “auustatud Soome sõpra.” (2.12. 1881, nr. 48) Tähelepanuväärne on siiski see, et 1881. aasta alguses avaldas Eesti Postimees soomlasest autori, kes kasutas pseudonüümi –b–, neljaosalise kirja Soome koolisüsteemist (18.2 – 11.3. 1881, nr. 7-10). Teema oleks väga sobiv ka kooliinspektorina töötanud Borenium-Lähteenkorvale. Sama pseudonüümi kasutava isiku kirju Soomest avaldati 1881. aastal ka Eesti Postimehe numbrites 12, 13, 15, 16, 20, 22, 24. Nende stiili ja sisu analüüsid selgub, et vähemalt kuni numbrini 16 olid kõik soomlase kirjutatud.

20. numbris ilmunud loo autor, kes sama pseudonüümi kasutas, kirjutab “meie eestlased”, mis näitab, et ta on eestlane, juhul kui tegemist pole toimetusepoolse märkusega (20.5. 1881, nr. 20). 22. ja 24. numbrini –b– on jälle kindlasti soomlane ja teemad on Borenium-Lähteenkorvale omased, nimelt karjala rahva tutvustamine (2.6. 1881, nr. 22) ja Soome rahva “nõialaulud” (17.6. 1881, nr. 24). Ka –b– pidas dialoogi ajalehe toimetusega. Tema küsimus Eesti lugejatele oli “Kas ei oleks võimalik Eesti kirjakeelt ka Wõru maa 18 kihelkonnas, kirjas, kirikus ja koolis tarvitada?” (Eesti Postimees. 15.4. 1881, nr. 15).

Olewikule kirjutas 1882. veel soomlane pseudonüümiga b., kes märkis, kuivõrd meeldiv oli eestlastega kohtuda SKS-i peol ja esitas järgmise ülekutse: “Tehkem mõlemil pool lahtet wäsimata tööd tee lühendamiseks ja silla ehitamiseks, mis korra mõlemad peaks ühendama” (b., Kirjad Soomest. 9.2. 1882, nr. 7). Veel soovitas ta eestlastel soome keele lauseõpetuse alaseid raamatuid muretseda, et soome keelt õppida. Tõenäoliselt sama autori käest oli pärit ka hilisem kirjutis Soome Maapäevade kohta (23.2. 1882, nr. 9). Pole võimatu, et Borenium oli ka selle kirja taga, kuid puudub kindel alus väita, et nii oli. Lugude teemad vastavad Boreniume erialale ning on teada, et ta oli SKS-i liige (SKS-i liikmete andmebaas, 2007).

Kokkuvõtvalt võib öelda, et on alust arvata, et Eesti Postimehele kirju saatnud pseudonüümi –b– taga oli Aksel August Borenium-Lähteenkorva. Juhul kui see vastaks tõele, on tema panus kirjasaatjana väga tähelepanuväärne, sest selle pseudonüümi all ilmus kirju ainuüksi 1881. aastal kokku 11.

4.3.3. Carl Gustaf Swan (Svan)

(1839-1916)

Kuulsa Soome lastekirjaniku Anni Swani isa Carl Gustaf Swan saatis Sakalale kaks kirja 1881. aastal. Gümnaasiumiõpetaja Swan asutas Lappeenrantas linna esimese ajalehe Lappeenrannan Uutiset 1885. aastal ning oli asutamas ka trükikoda samas linnas (Landgren et al 1988: 334). Hiljem töötas ta Jyväskylä ajalehe Keski-Suomi vastutava toimetajana. Swani tugevat seost Eestiga näitab see, et tema koos J.R. Aspeliniga osalesid Eesti esimesel laulupeol 1869. aastal Tartus. Selle kaudu oli ta levitamas teavet Eesti tõusvast rahvusliikumisest ka Soome lahe teisel pool (Alenius, 1997: 51). Mihkel Veske kirjutas oma Soome reisikirjas, et Soomes Hämeenlinna lähedal viibides oli “mag. Swan” tema juhatajaks ja ta elas Swani kodus. “[Swan on] kõigil kolmel Eesti laulupidul käinud ja neist kõigist kui ka üleühtse Eesti asjadest Soome sõnume-lehti pikalt kirjutanud”, kirjutas Veske (Soome sõit 1880. Sakala Lisaleht. 24.1. 1881, nr. 4). Swani teoste hulgas on ka raamat “Reisimärkmeid Eesti- ja Liivimaalt”, mis ilmus 1870. aastal (Hirvonen, 1993). Tellervo Krogerus peab Swani (nagu ka Lönnbohmi) üheks “kõige töökamatest ja soojematest Eesti sõpradest” 19. sajandil (1983: 82).

Swani kirjad ilmusid Sakala lisalehes pseudonüümi all K.K. Suomen Mies ja Suomen Mies (Eesti Biograafiline andmebaas ISIK, 2007). Esimese kirja teemaks on üldine tagasivaade aastasse 1880. Swani lugu on Sakala toimetuse kommenteerinud järgmiselt “Iga Eestlasele teeb see rõõmu, kui ta oma suguwendadest Soomest head kuuleb, kus õitsew lugu igapidi walitseb, nii et meie oma maale paremat ei wõi soowida” (K. K. Suomen Mies. Soomemaa kirjad. Sakala lisaleht. 4.4. 1881, nr. 14). Teises kirjas kirjutas Swan samuti 1880. aasta juhtumitest, keskendudes peamiselt tsaar Aleksander II kiitmisele (Suomen Mies. Soomemaa kirjad. Sakala lisaleht. 30.5. 1881, nr. 22).

4.3.4. Muud

Lisaks nimetatud kolmele isikule esines veel mõnesid kirjasaatjad, kelle isikute kohta pole kindlaid andmeid.

Soome Maapäevadest, mis toimusid 1882. aasta kevadel, kirjutas Olewikule pseudonüüm n.n., kelle saadetud kirja järel avaldas toimetuse järgneva märkuse: ”Meie austatud Helsingi

kaastööline n.n. kirjutab meile Soome keeles Soome maapäewast, millest tema kui tuttav Soome ajakirjanik ise osa wõtab.” (Olewik 30.3. 1882, nr. 14). Järgmises numbris tutvustab pseudonüüm N. teiste asjade hulgas ka Soome ajakirjanduse hetkeolukorda (Kiri Soomest. Olewik 6.4.1882, nr. 15). Võib oletada, et n.n. ja N. on üks ja sama inimene, sest lood on teemalt ja stiililt sarnased. Pseudonüüm –n. kirjutas ka Uusi Suometaris Eesti teemadel (nt. Uusi Suometar 26.09.1881 nr. 221).

Teine Olewikuga koostööd teinud soomlane oli pseudonüüm K.E-ki., kelle kirju avaldas ajaleht 1883. aastal. (Olewik, 20.4.1883, nr.14 ja Kiri Soomest. Olewik 14.11.1883, nr. 44). Oletatavalt on K.E-ki kirjutatud ka 2.5. 1883 Olewikus ilmunud kirjelduse Suomalaisen Kirjallisuuden Seura koosolekust, sest uudises pole viidet Soome ajakirjandusele ning autor räägib ”Eestlastest”, mitte ”meiest” nagu ajalehtedes tol ajal tihti tehti. Seda oletust toetab ka Uusi Suometaris ilmunud järgmine lühiuudis, mille autoriks on estofiilist O.A.F. Lönnbohm: ”Olewik ajalehes on olnud viimasel ajal kirju Soomest pseudonüümilt K.E-ki. Oleks hea, kui tõesti oleks Eesti ajalehel õnnestunud saada püsiv kirjasaatja siin.” (Uusi Suometar 29.5. 1883). Tuleb tähele panna, et Lönnbohm kirjutab mitmuses ”kirjadest” kuigi pseudonüüm K.E-ki. oli trükitud Olewikusse vaid ühe korra enne Lönnbohmi uudise ilmumist. See toetab hüpoteesi, et ka uudis SKS-i koosolekust oli K.E-ki. kirjutatud. Samuti võib arvata, et Lönnbohm tundis eelnimetatud kirjasaatjat, sest Lönnbohm teadis, et teinegi kiri oli K.E-ki. poolt saadetud. K.E-ki pseudonüümiga kirjutas ilmselt sama inimene ka Soome ajakirjale Valvoja (nt. K.E-ki Arvosteltuja teoksia. Walvoja 1884, nr. 2. Vanade soome ajakirjade sisukordade andmebaas, 2007).

Veel ilmus Olewiku lisalehes eestikeelne luuletus noorelt Soome tudengilt J. Mustakalliolt, kes toimetuse hinnangul eesti keelt väga hästi oskas (Olewik lisa 4.5. 1882, nr. 19). Tegemist oli hõimuaatest vaimustunud luuletaja Jooseppi Mustakallioga, kes oli O.A.F. Lönnbohmi sõber. Mustakallio luuletus oli algselt ilmunud Soome Üliõpilasseltsi albumis (Suomen Ylioppilaskunnan albumi) ja selle trükkimine Olewikus oli kooskõlastatud autoriga. Mustakallio ja Lönnbohm toimetasid koos 1882. aastal ilmunud Soome-Eesti sõnaraamatut, samuti kirjutas Mustakallio eesti keeles laste muinasjutte (Krogerus, 1983). Raamatu nimi oli “Eesti muinasjutte Eesti keele õppijate kasuks” ja see sisaldas muinasjutte „Koit ja hämarik“, „Pikjalg, osavkäp ja teravsilma“ (Hirvonen, 1993). Mustakallio lugusid Eesti kohta ilmus Uusi Suometaris 1881. aastal pseudonüümiga -alli- (nt. Tietoja Wiirsta. Uusi Suometar 23.02. 1881, nr. 44).

Soome ajalehtedel oli ilmselt samasuguseid kirjasaatjaid, kuid ühtegi isikut ega pseudonüümi polnud võimalik leida. Näiteks põhines Puoluehkeitä Wirossa- nimeline lugu Uusi Suometaris „Tartust saadetule erakirjal” (10.1.1882, nr. 45). Mingisugust viidet kirja saatjale aga pole.

5. Diskussioon

Kui vaadelda üldiseid tendentse Soome ja Eesti ajakirjanduses toimunud naaberrahva ajakirjanduse kajastamisest, tuleb välja nii sarnasusi kui ka erinevusi. Eesti ajakirjanduses kajastati Soome ajakirjandust tervikuna vaid kahel korral, ja siis küllaltki pinnapealselt ning mitte eriti tõepäraselt. Soomekeelse ajakirjanduse kajastamises sisaldus sageli võrdluse element. Toodi välja, kuidas soomekeelsed ajalehed on kõik rahvuslikult meelestatud (mitte nagu Ristirahwa Pühapäevaleht ja Tallinna Sõber Eestis). Samuti märgiti, kuidas Soome ajalehti ilmub palju ja et neil on suurem lugejaskond kui Eestis. Peaaegu alati kaasnes lühikesteги lugudega *võrdlus* Eesti oludega.

Väikestele huvigruppidele mõeldud ajalehed Merimiehen Ystävä (meremeestele) ja Tilhi (lastele) panid Eesti ajalehtede toimetajad märkima, et Soome ajakirjandus on *arenenud*. Seda võibki pidada üheks märksõnaks Soome ajakirjanduse kajastamisel.

Samas üksiku ajalehe ilmumisel võidi tuua välja selle positiivseid omadusi nagu ilusat väljanägemist, ehtsat rahvuslikku meelestatust või näiteks huvi rahvarõivaste vastu, nagu näiteks Helsingin Wiikko-Sanomate ilmuma hakkamise puhul. Niisiis võib järeldada, et Soome ajakirjanduse kajastamisega kaasnes sageli *positiivne hinnang*.

Soome ajakirjanduse kajastamisega kaasnes mõnikord naiivsust. Soomet nähti unistuste maana, kus tsensuuri pole ja kõik soomekeelsed ajalehed seisavad koos kujuneva rahvuse õiguste eest. Sellega taheti rõhutada Eesti ajakirjanduse olusid, mis olid naabrite omadest mõnevõrra raskemad. Samuti seadis Eesti ajakirjandus Soome näitel endale eesmärgi, milleni taheti jõuda.

Väga oluliseks teemaks Eesti ajalehtede jaoks oli eriti 1881 ja 1882. aastal Eesti asjade kajastamine Soome ajakirjanduses. Sellest kirjutati nendel aastatel oluliselt rohkem kui ühestki teisest alateemast ja see moodustas näiteks 1882. aastal ühe kümnendiku kogu Soomet käsitlevast materjalist. Pandi tähele positiivset kajastust, mida näiteks eestikeelne kirjandus saanud oli, kuid märgati ka väärinformatsiooni, mida rootsikeelne ajakirjandus mõnikord trükkis. Põhjuseks oli oletetavalt soov näidata lugejatele, et eestikeelne kultuur teeb edusamme, mida ka mujal märgatakse. Samuti esines soovi üritada oma seisukohti legitimeerida läbi põhjanaabrite ajakirjanduse. Heaks näiteks on Eesti Postimehe ja Sakala

vaheline tüli 1881. aastal, mis sai alguse Valvoja artiklist, kus J. V. Jannsen sai kiitust. Eesti Postimees kirjutas tollest artiklist pikalt, soovides näidata oma kõrgelt hinnatud positsiooni soomlaste silmis. Sakala aga üritas Valvoja öeldut laimuga ümber lükata.

Üldse võib järeldada, et Soome ajakirjanduse kajastus Eesti ajakirjanduses vastas iseloomult üldisele kajastusele, mida Alenius on uurinud. Kajastus oli mõnikord naiivselt positiivne, ülistav ja ka lihtsustav. Soome kaugele jõudnud areng toodi eestlastele – nii lugejatele kui ka kolleegidele lehetoimetustes – eeskujuks. Erilist huvi tunti selle vastu, mida Soome ajakirjandus Eesti kohta kirjutab. Soomest taheti saada positiivset tagasisidet rahvusliku liikumise pingutustele ja pettumust väljendati ajalehe veergudel, kui esile tõusid hoopis väärinformatsioon või laimamine saksakeelsete ajalehtede kaudu.

Kari Alenius kirjutab, et 1880. aastate Eesti rahvusliikumise ajal arvati, et ”Soomes on juba saavutatud või vähemalt ollakse varsti saavutamas kõik oluliseks peetud rahvuslikud ja hariduslikud eesmärgid” (Alenius 1996: 116). See vastab küllaltki hästi suhtumisele, mis paistab välja ka eestikeelsete ajalehtede kirjutistest Soome ajakirjanduse kohta.

Eesti ajakirjandust tutvustati Soomes põhjalikult. Ilmus mitu lugu, mis tutvustasid kogu ajakirjandusmaastikut ja nendega seotud erakondi ja inimesi. Asjast huvitunud Uusi Suometari lugejad teadsid kindlasti, et Sakala ja Eesti Postimees esindasid erinevaid poliitilisi erakondi, ning olid kursis isegi mõnede ajalehtede toimetajate isikutega. Harry Jannsen, kes toimetas Soome ajalehtedelt suurt kiitust saanud ajalehte Die Heimath, ning K.A. Hermann esinesid Uusi Suometaris tihti. Seda tegid loomulikult ka suurnimed nagu Jakobson, Hurt, Jannsen ja Kreutzwald. Sellevastu mainisid Eesti ajalehed Soome ajalehtede peatoimetajaid nimedega väga harva. Valvoja peatoimetaja J.R. Danielsoni mainiti kahel korral (Eesti Postimees 4.2. 1881, nr. 5 ja Eesti Postimees 4.11. 1881, nr. 44) ning ühe korra Suomen Kuvalehti peatoimetaja Julius Krohni (Eesti Postimees 4.2. 1881, nr. 5) ja Ameerikas ilmunud soomekeelse ajalehe peatoimetaja A. Nylund'i (Eesti Postimees 16.9. 1881, nr. 37). Kaasa pole arvatud rahvusliikumise suurkujusid nagu Yrjö Koskineni ja J.V. Snellmani. Eesti ajakirjanduse kajastus Soome ajalehtedes oli *põhjalik* ja *isikukeskne*.

Teine erinevus vastastikusel kajastamisel oli see, et Soome ajakirjanduses kirjutati üsnagi tihti ka vastaspartei häälkandjatest ehk Baltisaksa ajalehtedest. Samuti kajastati erinevaid poliitilisi võitlusi, milles ajalehed osalesid. Eestikeelsest ajakirjandusest jääb Soome

ajalehtede lugude põhjal mulje, et nende vahel käib jätkuv sõnasõda, mis rahvuslike eesmärkide saavutamist takistab. Eesti ajakirjanduses ilmunu põhjal jääb aga rootsikeelne ajakirjandus lugejale suurel määral tundmatuks. Soome poliitiline olukord – nagu näiteks tulised vaidlused keeleküsimumise ümber, mis olid ajalehtedes igapäevaseks teemaks – on esitatud Eestist lähtuvalt. Tüüpiliseks näiteks on see, kuidas Eesti Postimees lihtsustab kogu olukorra: rootslased on Soomes needsamad nagu sakslased siin (Ajalehtede lugemisest. Eesti Postimees 5.1. 1883, nr 1). Näiteks ajalehtede jagunemist liberaalse ja rootsimeelse erakonna häälekandjateks pole märgitud üheski kirjutises valimi piires, välja arvatud ühes, mis oli soomlase poolt kirjutatud (Kirjad Soomest. Olewik 23.2.1882, nr. 9). Eesti ajakirjanduse kajastamisel Soomes esines palju rohkem *konflikti* kui vastupidi. Eesti ajakirjanduses esitati Soome asju rohkem ideaalses valguses. Küll aga esines Soome ajalehtedes ka olukorra lihtsustamist ning võrdusmärgi panemist rootslaste ja baltisakslaste vahele.

Sarnasuseks oli kindlasti rahvusliku liikumise ajalehtede ja tegelaste esitamine positiivsete tegelastena. Soome ajalehed kiitsid Eesti Postimeest, Olewikku ja Sakalat ning rõhutasid seda, kui võrd eestlased vihkasid saksameelseid ajalehti nagu Kündja ja Tallinna sõber, keda kavalateks ja valetajateks nimetati. Kiideti ka Eesti kultuuritegelasi ja nende teoseid nagu M.J. Eiseni raamatut Teekond Soome maale. Samas esitasid Soome ajakirjanikud leebet kriitikat ka eestimeelsete teoste suhtes. Näiteks valeinfo Soome kohta Kodumaa kalendris (Tietoja Wiirsta - Kolme kohteliasta kehoitusta. Uusi Suometar 14.12. 1882, nr. 291) ja paljud ortograafiavead Saarlase esimeses numbris (Uusi Suometar 27.7.1883, nr. 172) pälvisid kriitikat. Võrdlust esines ka Soome ajalehtedes, kuid erinevalt Eesti ajakirjandusest, ei üritatud maade vahelisi erinevusi rõhutada, vaid hoopis maha teha. Toodi esile raskemaid tsensuuriolusid (näiteks kirjutas Uusi Suometar, et trükivabadust pole Eestis üldse) ja viidati ka sellele, et Eestis algas rahvusliikumine hiljem, millepärast pole ajakirjanduski jõudnud areneda Soome tasemele (nt. Uusi Suometar 20.3. 1883, nr. 66). Kultuuri vallas pälvis kiitust näiteks Eiseni Esiwanemate Warandus, millesarnast teost ei oldud Uusi Suometari hinnangul Soomes veel tehtud (-hm, Tietoja Wiirsta - kolme kohteliasta kehoitusta. Uusi Suometar 14.12. 1882, nr. 291).

Soome ajalehtedes ilmus suhtes rohkem lühiuudiseid Eesti ajakirjanduse kohta kui vastupidi (vt. joonis 1 ja 2). Samuti võib täheldada, et ilmus rohkem *kommentaaria* uudiseid, mis ühe lausega teatasid uuest peatoimetaja ametisse astumisest või muust sündmusest Eesti ajakirjandusmaastikul.

Üldiselt oli Soome rahvuslikult meelestatud ajalehtede suhtumine eestikeelsesse ajakirjandusse üheselt positiivne. Ajakirjanduses pole märgata poole valimist, ja kuigi Eesti rahvusliikumise lõhenemine oli väga terav, soovitasid soomlased hoopis lepitust otsida. Samas puudus kajastamisest ülbus, milles mõned Eesti ajalehed hakkasid soomlasi 20. sajandi alguses süüdistama (Alenius 1996: 207). Uusi Suometaris märgiti loo lõpus, mis Aleksandri kooli rahastamisest tekkinud tüli kirjeldas, et „Me vestleme asjadest omavahel”. Soov õpetada „väikest venda” puudus Soome ajakirjandusest. Kajastus oli toetav, huvitunud ja viisakas. Näiteks tsiteeris Olewik Soome Kansanvalistusseura kalendris olnud A.A. Granfelti kirjutist, kus Kreutzwaldi ja Jakobsoni elust kirjutati: „[kalendris on suurmeeste pildid selleks], et nende mälestus iga Soomlase südamesse sügawasse joonestuks tuleks” (Keel ja Kirjandus. Olewik 2.10.1882, nr. 45).

Materjali analüüsis selgus ka kolme kindla soomlase isiksused, kes Eesti ajalehtedele Eesti Postimees ja Sakala kaastöid saatsid. Nad kõik olid haritud estofiilid ning mitmekülgsed kultuuriedendajad, nagu tollaegsetele ajakirjanikele ja toimetajatele tüüpiline oli. Mehed mängisid „Soome silla“ ehitamisel kindlasti tähtsat rolli, omades häid isiklikke suhteid Eestis. Lisaks kindlaks tehtud isikutele jäi avamata kaks pseudonüümi, mis kuulusid soomlastest kirjasaatjatele.

Kajastamise eesmärkide kohta tuleb kõigepealt märkida, et Eesti ajalehtedele oli Soome ajakirjandusest kirjutamine oma poliitilise programmi paikapanek. Soome heade olude kirjeldamise ja liialdamisega loodeti juhtida tähelepanu probleemidele Eestis. Soome ajakirjanduse trükivabadust peeti väga suureks ja sooviti vastavat arengut ka Balti kubermangudes. Teisest küljest olid võrdlus Eesti oludega ja Soome olude lihtsustamine ka viisid, kuidas asju lugejatele selgitati. Soome ajakirjanduse kajastamisega üritasid peatoimetajad tõenäoliselt ka julgustada eestlastest haritlasi, et nad asutaksid uusi eestimeelseid ajalehti.

Eesmärgiks oli kindlasti ka suhete hoidmine Soome ajalehtede ja ajakirjanikega ning toetuse avaldamine soomemeelsele parteile. Näidates, et Soome asjad on eestlastele olulised, tahtsid eestlased tagada seda, et positiivne kajastus oleks vastastikune. Tegemist oli ka oma rahvusliikkuse eksponeerimisega. Tol ajal oli osaks eestlaste patriotismist tunda huvi Soome vastu (Alenius 1996: 116). Soomest kirjutamine oli osa rahvusliikumise ajalehtede

programmist. Näiteks kirjutasid Baltisaksa ajalehed Soomest vähe ja tavaliselt negatiivsetes toonides (Alenius 1996: 117).

Eesti ajalehtedes märgiti ka seda kui palju soomlased ajalehti loevad. Sellise kajastamise eesmärk oli soomlaste head eeskju esile tuues saada eestlased rohkem ajalehti lugema. Ühest küljest, nagu märgib Alenius (1996), oli eesmärk puhtalt rahvusliikumise edendamine eestikeelse ajakirjanduse ja kultuurielu elavdamise kaudu. Teisest küljest aga loodeti oma lehele suuremat lugejaskonda majanduslikel põhjustel. Just lugejate puuduse käes vaevlenud (Peeget et al. 1994: 117) Eesti Postimehe peatoimetaja K.A. Hermann kirjutas teemast kahel korral.

Rahvusliikumisele suunatud positiivne tagasiside Soome ajakirjanduses täitis rahva informeerimise eesmärki. Rahvas pidi teada saada, et Eesti rahvuslik liikumine väärilis tähelepanu ka mujal kui Eestis. Soome ajalehtede positiivse kajastuse peegeldamine toimus enda legitimiivsuse tugevdamise eesmärgil. Samuti oli sellest kajastusest kasu poliitiliste tülide korral, kus soomepoolne kajastus oli tõendiks, et vastase tegutsemine oli ka Soomes hukka mõistetud. Näiteks on juba mainitud kaebekiri, kus Riia Maapäevale kaevati selle üle, et eestikeelsed ajalehed Eestimaal pahandusi tekitasid, sai negatiivset kajastust Soome ajalehtedes (Puoluewehkeitä Wirossa. Uusi Suometar 23.2.1882, nr 45 ja Aamulehtis 25.2.1882, nr. 16), mis omakorda jõudis nii Olewiku (Soome ajalehed Eestlaste kohta. Olewik 9.3.1882, nr.11 [vt. Lisa 2]) kui ka Eesti Postimehe (23.2. 1882, nr. 9) veergudele. Teiseks näiteks võib tuua juba nimetatud Valvoja loos tekkinud tüli Eesti Postimehe ja Sakala vahel, kus Eesti Postimees õigustas ennast Soomest tulnud positiivse tagasiside najal.

Nii Eesti kui Soome ajalehtedel oli ühine eesmärk luua lugejatele positiivne pilt hõimurahvast, ja anda võimalus nendega omal käel tutvuda, tutvustades selle väljaandeid. Väga tugev oli see tendents Soome ajakirjanduses, kus ilmus vähemalt seitsmel korral kirjutisi, mis sisaldasid soovitusi Eesti väljaandeid tellida. Üheks eesmärgiks Soome ajakirjandusele oli abistava käe ulatamine hõimurahva ajakirjandusele ka majanduslikult, lootes, et kajastamine lisab ajalehtede tellijate hulka. Eriti loodeti, et soomlased telliksid saksakeelset ajalehte Die Heimath.

Soome ajalehed keskendusid rohkem informeerimisele kui Eesti lehed, kus ilmus vähem lühiuudiseid Soome ajakirjanduse kohta. Varem mainitud põhjalikkus Eesti ajakirjanduse

kajastamisel võimaldas selle, et lühemad ja isegi kurioossed lood võisid olla Soome lugejatele arusaadavad, sest kontekst oli selge varasema põhjalikuma kajastamise tõttu.

Üheks vastastikkuse kajastamise eesmärgiks oli ka elanike mobiliseerimine omavaheliste suhete tihendamiseks igal tasandil. Näiteks soovitasid Soome ajalehed saata kuulutusi ja ajalehtede näitenumbreid Eesti ajalehtedele (Aamulehti 27. 5. 1882, nr. 42), osaleda Olewiku korraldatud aasta parima arvamuse võistluses (Uusi Suometar 23.2. 1883, nr. 45), tellida Eesti ajalehti ja anda oma panus Aleksandri kooli toetamiseks (-hm, Tietoja Wihosta - kolme kohteliasta kehoitusta. Uusi Suometar 14.12. 1882, nr. 291). Mobiliseerimise puhul oli väga oluline Lönbohmi panus, kes propageeris igal võimalusel kahe rahva omavahelist kultuurilist lähenemist.

Saadud tulemuste põhjal võib järeldada, et naaberrahva ajakirjandusest kirjutamine oli nii Soome kui Eesti ajalehtede jaoks oluline teema. Aga miks? Eelpool on juba välja toodud, milliseid eesmärke kajastamine täitis: poliitilise programmi paikapane, toetuse avaldamine, informeerimine, mobiliseerimine, tutvustamine, oma legitiimsuse tõstmine kodumaal ja eeskuju toomine. Põhjustest kõige olulisemaks on aga tugev hõimuaade, mis hakkas mõlemal maal 19. sajandi lõpus levima. Selle ideoloogia järgi pidid Soome ja Eesti rahvad üksteisele lähenema, mõnede järgi isegi vaimselt üheks rahvaks sulanduma (Alenius 1996: 91). Ideoloogia tutvustamine tavalistele soomlastele ja eestlastele käis aga kõige paremini ajalehtede kaudu, mis olid 19. sajandi lõpul muutunud mõlemal maal massiteabevahenditeks. Hõimuaade tegi naabrite ajakirjandusest kirjutamisest loomuliku nähtuse: kuna tegemist on „ühe kännu võrsetega”(Alenius 1996: 91). Pealegi, kuna mõlemad on Vene keisririigis, tuleb naabri arengut ja olukorda kirjeldada ja kommenteerida. Suhete tihendamise ehk „Soome silla“ ehitamise eest võidelnud inimesed mõistsid ka, et nende töö pole lihtne. Näiteks kirjutas O.A.F. Lönbohmi Uusi Suometaris kommentaari loo juurde, mis kõneles soome ja eesti keele kiirkirja arengust: „On tõesti selles Soome silla ehitamises tööd paljudele, mitte ainult väheks suutelisele ajalehe ajakirjanikule!” (-hm. Uusi Suometar 29.5. 1883, nr. 121). Ajaleht oli vahend, mille abil võis Soome silla ehitamise tööd üritada jagada laiematele massidele.

Soomes mõistsid rahvusliikumise juhid, et Eesti rahvusliikumise käekäik sõltub suurel määral ajakirjandusest, nagu Soomeski Krimmi sõja eelsetel aastatel, kui tsensuur ja keeleseadus pidurdasid Soome ajakirjanduse arengut (Tommila, 1992). Sellepärast peeti ajakirjandust kindlasti oluliseks osaks Eesti rahvusliikumisest ja üritati seda oma ajalehtede kaudu toetada.

Samas oli Eesti ajakirjandusest kirjutamine vähemalt Uusi Suometarile küllaltki lihtne. Ajalehe toimetus tellis tõenäoliselt ise mitmeid eesti ajalehti, kust oli uudiseid lihtne oma ajalehe veergudele kopeerida. Uusi Suometaril oli Helsingi ülikooli juures ka mitmeid Eesti asjatundjaid (konkreetsete näidetena võib tuua välja Lönbohmi ja Jooseppi Mustakalliot), kes võisid Eesti ajalehtedes ilmunud lugusid tõlkida, kommenteerida ja tõlgendada. Samas tundsid nad teema vastu huvi ja neil oli tihe suhetevõrgustik Eestis, mille kaudu said nad avaldamiseks sobivat informatsiooni. Selliste kaastöötajate olulisust tõestavad Savo kaks aastakäiku ja Aamulehti 1883. aastakäik, kus ei olnud ühtegi pikemat lugu Eesti kohta, vaid kõik lood olid Uusi Suometarist üle võetud. 1882. aastal, kui Lönbohm Aamulehtiga koostööd tegi, oli kajastus palju tihedam ja mitmekesisem.

Eesti ajalehtedele võis vastavalt Soome asjade kajastamine palju raskem olla. Eestikeelsed ajalehed polnud tol ajal üldiselt nii heal majanduslikul järjel nagu seda oli näiteks Uusi Suometar (Landgren et al. 1988: 321 ja Peegel et al. 1994: 136, 329), mispärast soomekeelsete ajalehtede regulaarne saamine võis olla keerulisem. Samuti on poliitiliste olude tõttu põhjust arvata, et ajalehed liikusid hõlpsamini lõunast põhja, kus tsensuur leebem oli, kui vastupidi.

Üldisemalt võttes olid ajalehed nagu Uusi Suometar, Olewik, Eesti Postimees ja ka kõigest kolm aastat ilmunud Die Heimath mingil määral rahvusliikumiste vaheliseks suhtlemiskanaliks (Sakala oli seda mingivõrd 1881. aastal). Teati, et teisel pool Soome lahte loeti neid ajalehti, mille abil võis rahvusliikumisele väljendada toetust või oma arvamusi. Ajakirjanduslik kajastamine andis mõlemale rahvuslikult meelestatud ajakirjandusele ja rahvuslikule liikumisele üldiselt liitlase. Lisaks oli märgata, et kirjasaatjad nagu Lönbohm ja (hüpoteesi kohaselt) Borenus-Lähteenkorva asusid oma kirjades otsesesse dialoogi ajalehe toimetusega, paludes vastust neid huvitanud küsimustele.

Siiani leitud materjal kirjasaatjate ja kaastööliste kohta näitab, et Soome ja Eesti ajakirjanike vahel esines 1880. aastatel otsest koostööd. Võib ka püstitada hüpoteesi, et soomlased tegelesid aktiivsemalt kirjade saatmisega Eesti ajalehtedele kui vastupidi. Soomlastest kaastööliste isikulugudest selgub, et tegemist oli ühiskondlikult aktiivsete teadlaskujudega, kellel kõigil oli väga konkreetne side Eestiga. Nii Lönbohm, Borenus-Lähteenkorva kui ka C.G. Swan olid külastanud Eestit mitmel korral. Lönbohmi ja Borenuse teadustöö oli

pealegi seotud Eestiga; Lönbohmlil Soome-Eesti sõnastiku koostamine ning Boreniusel rahvaluule kogumine ja uurimine.

Eestis oli ajalehtede puhul märgata, et kõige aktiivsemad Soomest kirjutavad väljaanded olid 1881. aastal Eesti Postimees ja 1882. ning 1883. aastal Olewik. Samuti oli neil püsiv side erinevate kaastöolistega Soomes. Ühiseks teguriks on neil peatoimetaja Ado Grenzstein, kes siirdus Eesti Postimehe toimetaja kohalt, mida ta hoidis 1880. aasta lõpust järgmise aasta lõpuni, Olewiku peatoimetajaks (Peegel et. al 1994). Grenzsteini plaanid arendada oma ajalehte Eesti juhtivaks väljaandeks olid ambitsioonikad. Oluliseks osaks oli tellida suurel määral välismaa ajalehti ja saada kaastöölisi ka välismaalt (Aru et. al 1999). Võrreldes näiteks Sakalaga, mis C. R. Jakobsoni surma tõttu 1882. aastal oma juhi kaotas, oli Eesti Postimehel ja Olewikul Grenzsteiniga eesotsas tugevamad sidemed Soomega. Tulevases uurimuses tuleks püüda selgitada Grenzsteini tähtsust Soome ja Eesti suhete tihendamisel, mis selle uurimuse valguses paistaks olevat väga tähtis. Lisaks huvitab Grenzsteini isiku juures hilisem venemeelsus ja selle mõju tema suhetele Soomes. Näiteks tundub ebatõenäoline, et Grenzsteinist positiivselt kirjutanud O.A.F. Lönbohm oleks võinud ta seisukohti heaks kiita.

Tulevastes uurimustes võiks samuti asuda uurima kirjavahetust, et selgitada, kes võisid olla nende pseudonüümide taga, kes saatsid kirju näiteks Olewikule 1882. ja 1883. aastal. Nende inimeste elulugudest ja tegevusest leidub kindlasti materjali, mille abil võib saada veel paremini aru sellest, millised inimesed tegelesid aktiivselt ajakirjandusliku kajastamisega 1880. aastatel.

Uurimustöö alguses püstitatud küsimustele oli küll võimalik valitud meetodiga saada vastused, kuid sügavat analüüsi nõudvale küsimusele vastastikkuse kajastamise eesmärkidest oli raske piisavalt põhjalikku ja valiidset vastust anda. Analüüsi süvendamiseks on põhjust kaasata tulevasse uurimusse ka tekstianalüüsi elemente, et materjali analüüsi paremini tõhustada ja struktureerida. Praeguses töös jäi materjali analüüs mingil määral pinnapealseks.

Ajakirjandusest kirjutamise uurimist tuleb jätkata, võttes käsitlusse rohkem väljaandeid või võtta käsitluse alla pikem ajavahemik, näiteks 1880-1889, mis võimaldaks uurida täpsemalt seda, kuidas kajastus aja ja poliitiliste olude dramaatilise muutusega arenes. Pikemat ajaperioodi uurides võib olla märgata muutusi kajastamises või selle toonides. Teistest väljaannetest tuleks ilmselt kaasata ajakiri Walwoja, mis oli vähemalt Eesti Postimehele

oluline Soomet puudutava teabe allikas. Eestis ilmunud ajalehtedest huvitab eelkõige Die Heimath, millele pandi Soome ajakirjanduses suured ootused, ja mida ka tihti tsiteeriti.

Üks uurimustöö eesmärkidest oli selgitada rahvusliikumiste vahelisi suhteid. Selleks võiks uurida reisikirju, mis nii Soome kui ka Eesti ajakirjanduses ilmusid. Näiteks Mihkel Veske reisikirjades Sakalas 1881. aastal tuli välja suur hulk Soome tegelasi, kellega Veske Soomemaal kokku puutus, nende hulgas selles uurimustöös esile toodud Swan ja Uusi Suometari peatoimetaja Viktor Lounasmaa. Reisikirjadest selguks, kellega naabermaad külastav soomlane või eestlane kokku puutuda võis.

Samas tekitab rahvusmeelse ajakirjanduse omavaheliste suhete uurimine huvi ka soome-rootsi ning baltisaksa ajalehtede omavaheliste suhte kohta. Kas ka need väljaanded otsisid liitlasi teiselt poolt Soome lahte või kas peamised liitlased olid siiski emamaal?

6. Kokkuvõte

Uurimuse eesmärk oli selgitada, milline oli Eesti ja Soome rahvuslikult meelestatud ajakirjanduse üksteise kajastamine aastatel 1880-1883. Meetodiks oli olulisimate ajalehtede, ehk Soomes Uusi Suometari, Aamulehti ja Savo ning Eestis Eesti Postimehe, Olewiku ja Sakala nelja aastakäigu (Aamulehti ja Savo puhul kahe aastakäigu) kvantitatiivne ja kvalitatiivne analüüs. Tulemustest selgus, et naaberrahva ajakirjanduse kajastamine moodustas Eestis 1880. ja 1881. aastal umbes ühe kümnendiku kogu Soomet puudutanud teemade kajastusest, 1882. aastal ühe viiendiku ja 1883. aastal ühe kuuendiku. Soomes olid vastavad näitajad 1880. aastal üks kolmandik, 1881. aastal üks neljandik, 1882. aastal umbes pool ja 1883. aastal üks kuuendik.

1880. aastal oli Eesti ajalehtedes sagedamini alateemaks ajakirjanduse kirjeldamine, 1881. aastal hakati aga kirjutama palju sellest, kuidas Soome ajalehed Eesti asju kajastavad. Samuti kirjutasiid 1882. aastal Eesti ajalehed kõige sagedamini sellest, millist kajastust on Eesti asjad Soomes saanud. Järgmisel aastal olid tähtsaimad alateemad uudised ajakirjanduse vallas, tsensuur ning Soome ja Eesti võrdlus. Soomes moodustasiid uuritud aastatel kõige suurema osa ajakirjanduse kajastamisest lühiuudised Eesti ajakirjanduse kohta. 1882. ja 1883. aastal olid uudised kõige levinum alateema. Järjest kasvas huvi Eesti ajakirjanduse poliitilise võitluse kohta, olles kõige kõrgem 1883. aastal.

Kajastamise iseloom oli mõlema rahvuse ajakirjanduse poolt üsna sarnane. Rahvuslikult meelestatud ajalehtedele anti positiivne hinnang ja vastaspartei häälkandjaid kritiseeriti. Samuti sisaldas kajastus tihti võrdlust oludega oma ajakirjanduses. Teisalt näitas Eesti ajakirjandus Soome ajakirjandust mingil määral idealiseeritud valguses, jättes kõrvale konfliktid rahvusliku partei sees, samal ajal Soome ajalehtedesiid Eesti konfliktid sageli kajastust. Soome ajakirjanduse antud pilt Eesti ajakirjandusmaastikust oli põhjalikum, mitmekesisem ja isikukeskem kui Eesti ajakirjanduse vastav pilt Soomest.

Ajakirjandusliku kajastamise eesmärkideks olid mõlemal maal oma poliitilise suunitluse näitamine, toetuse andmine rahvuslikule liikumisele ja lugejate mobiliseerimine kultuuri- ja muude suhete tihendamiseks rahvaste vahel. Eesti ajalehed lootsid võrdlusega julgustada oma kolleege ja kritiseerida näiteks tsensuuri rangust. Samuti toodi esile rahvusliikumisele

suunatud positiivset tagasisidet Soome ajalehtedes, et saavutuste kaudu oma positsiooni lugejate silmis legitimeerida.

Ajakirjanduslik kajastamine tulenes suurel määral innukate hõimuaate pooldajate pingutustest. Need inimesed, kellest kõige paremini tõusisid esile soomlased O.A.F. Lönnbohm, A.A. Borenius ja C.G. Swan, püüdsid igati kasutada ajakirjandust suhtlemisvahendina hõimurahvaste vahel, näiteks saates kirju ajalehtedele ja lähendada selle kaudu kahte rahvast.

7. Summary

“The reflection of Finnish press in the Estonian newspapers and vice versa in 1880-1883”

The aim of this Bachelor’s thesis was to look into how Finnish and Estonian newspapers that were supporting the national agenda in 1880-1883 reflected respectively Estonian and Finnish press. Besides asking the question “What was the reflection like”, author also aimed to compile comparable statistics of the press-related reflection. Important was also to find out, what was the purpose of covering press issues. Also, to learn about concrete and personal linkages between the nationalist movements of Estonia and Finland in the period of fast developing relations, one of the aims was to explore, if there were any Finns or Estonians, who were writing letters to be published in the neighbour’s newspapers.

The method was an historical-critical analysis of six (three Finnish, three Estonian) important newspapers that supported the nationalist movement. A total of 1971 issues (1477 Finnish and 494 Estonian) were analyzed to find news, articles, sent letters or other pieces that would reflect the press of Finland or Estonia.

The findings showed that of the total reflection of Finnish issues by the analyzed Estonian newspapers, press issues formed one tenth in the years 1880 and 1881, one fifth and one sixth in 1882 and 1883, respectively. The most active year in writing about Finnish press was in 1882, when 20 articles were published. In Finnish newspapers Estonian press issues covered one third (1880), one fourth (1881), half (1882) and one sixth (1883) of all coverage of Estonian matters. Finnish newspapers’ coverage of Estonian issues (and issues of Estonian press) grew constantly during the four-year period, growing from 11 articles in 1880 to 50 in 1883.

The Estonian newspapers in 1880 most often described Finnish press as a whole or a single newspaper. Through 1881 and 1882 the Estonians most often published what the Finnish press was writing about Estonian matters. In the year 1883 Estonian press started publishing more news about Finnish press, that being the main way of covering Finnish press. During the four-year period, the most published subcategory for coverage of Estonian press in Finnish newspapers were short news articles. News dominated especially in 1882 and 1883, when

more than 20 short news were published in the analyzed Finnish newspapers. Finns also had a way of coverage that was non-existent in the Estonian newspapers, that is coverage of the political struggle of the Estonian press. It became the second most important press-related issue in 1883.

The reflection was very similar in both countries. Nationalist newspapers got positive coverage, while their opponents - Swedes for the Finns and Germans for the Estonians – were criticized and comparisons were made between Finnish and Estonian press as a whole. Estonian newspapers wrote about Finnish press in an idealistic way, leaving aside conflicts inside the Finnish nationalist movement, while conflicts in Estonian press got a lot of coverage in Finnish newspapers. Finnish coverage of Estonian press issues was more thorough, diverse and centered on persons acting in the press, than that of the Estonian counterpart.

For both presses, the purpose of writing about the closest neighbour was to demonstrate their nationalist political agenda, support the other people's nationalists and to mobilise readers to tighten the relations between Estonia and Finland. The Estonian newspapers also to use comparison with Finland to encourage their movement and to criticize censorship in Estonia. The coverage of Estonian issues in Finnish press was used to prove that the Estonian nationalist movement was being supported also further away from Estonia. Newspapers also used the Finns' coverage as a way to legitimize their own position.

From analyzing the pseudonyms used by several men, who sent letters from Finland to Estonia, it was possible to find out three men: O.A.F. Lönnbohm, C.G. Swan and A.A. Borenus-Lähteenkorva. They all sent several letters to Estonian newspapers, discussing Finnish issues and also asking questions about Estonian people. They were all eager supporters of tightening Finnish-Estonian relations, were interested in Estonian culture and their work was related to Estonia (Lönnbohm and Borenus-Lähteenkorva collected Estonian folklore). They tried to use press as a way for the two nationalist movements to communicate with each other. No Estonians could be confirmed as senders of letters to Finnish press, although there's reason to believe there were some.

Kasutatud kirjandus ja allikad

Alenius, K. (1996) Ahkeruus, edistys ja ylimielisyys. Jyväskylä: Gummerus.

Aru, K. & S. Issakov & E. Jansen & E. Lauk & J. Peegel (1994) Eesti ajakirjanduse teed ja ristteed. Tartu: Tartu Ülikool.

Aru, K. & Arukaevu, J. & Jansen, E. & Karjahärm, T. & Undusk, J. (1999) Uus katse hinnata Ado Grenzsteini rolli Eesti ajaloos. Ajaloo Instituudis 28. jaanuaril 1999 toimunud seminari ettekanded ja arutelu. TUNA, 2, 1, lk. 111-125.

Kanninen, E. (1999) Finland on the pages of Postimees in 1992 and 1997 and Päevaleht in 1992 and Eesti Päevaleht 1997. Bakalaureusetöö. Žurnalistika kateeder, Tartu Ülikool, Tartu.

Krogerus, T. (1983) O.A.F. Lönnbohm – mies ja maine. Pieksämäki: Raamattutalo.

Ladva, A. (1993) Eesti Soome ajakirjanduses. Diplomitöö. Žurnalistika kateeder, Tartu Ülikool, Tartu.

Landgren, L & P. Leino-Kaukiainen & P. Tommila (1988) Suomen lehdistön historia 1. Kuopio: Graafiset Palvelut/SSKOY.

Lauk, E. (2000) Eesti ajakirjanduse arengujooni XX sajandi algusest 1930. aastate lõpuni. In Lauk, E (toim.) Peatükke Eesti ajakirjanduse ajaloost 1900-1940. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Martins, H. (1958) Ajakirjanduslikud küsimused “Eesti Postimehes” 1864-1870. Kursusetöö. Eesti keele kateeder, Tartu Riiklik Ülikool, Tartu.

Raidal, H. (1958) Ajakirjanduslikud küsimused “Olewikus” aastail 1882-1883. Kursusetöö. Eesti keele kateeder, Tartu Riiklik Ülikool, Tartu.

Saarenmaa, K. (2006) Representations of Transitional Estonia in Finnish Newspapers. Magistritöö. Sosiologian ja sotsiaalpsühholoogia instituut, Tampere Ülikool, Tampere.

Salokangas, R. (1997) Context comes first – or does it? In Salokangas, R. & J. Schwoch & K. Virtapohja (toim.). Writing media histories: nordic views. Jyväskylä: University of Jyväskylä department of communication, 33-55.

Sipilä, K. (2005) Eesti pilt Helsingin Sanomates aastatel 1999 ja 2002. Bakalauresetöö. Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond, Tartu Ülikool, Tartu.

Tommila, P. (1992) Soome ajakirjanduse algus. Tartu: Tartu Ülikooli Trükikoda.

Virrankoski, P. (2001) Suomen historia 2. Jyväskylä: Gummerus

Materjalid internetis

Eesti biograafiline andmebaas ISIK. <http://www2.kirmus.ee/biblioserver/isik/>. Vaadatud mai 2007.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura liikmete andmebaas
<http://www.kansallisbiografia.fi/jasenet/>. Vaadatud mai 2007.

Särg, T. (2006) Eesti rahvamuusika kogumise ja uurimise lugu. Konspekt.
http://www.folklore.ee/~taive/Rahvamuusika_oppematerjale/Rahvamuusika_kogumine.doc
Vaadatud mai 2007.

Vanade Soome ajakirjade sisukordade andmebaas
<http://www.nrl.fi:3000/digiphpt/zrnvalvojaen.php?page=10> Vaadatud jaanuar 2007.

Vienan runokylät- rahvaluulearhiiv <http://www.juminkeko.fi/viena/runonlaulajia.html>
vaadatud mai 2007.

Ajalehed

Aamulehti 1882-83

Eesti Postimees 1880-83

Olewik 1880-83

Sakala 1880-83

Savo 1880-1881

Uusi Suometar 1880-1883

Lisad

Lisa 1. näidislugu Uusi Suometarist 10.1. 1882, nr 7

Eesti ajalehed

Kuna huvi Eesti olude vastu näib viimasel ajal olevat mingi võrra lisandunud meie maal, on ehk paljudele nüüd aasta alguses teretulnud ülevaade Eesti ajalehtedest, mille hulgas on olnud viimasel ajal mõningaid muutusi. Endistviisi on jäänud saksa-preesterliku erakonna häälekandjad Tallinnast, “Tallinna Sõber” ja “Ristirahwa pühapäevaleht”. Samuti jätkab endistviisi tuntud erakonnajuhhi C.R. Jakobsoni ajaleht “Sakala”, mis ilmub Willandis [sic] ja maksab aastas 3 rubla. Vastaserakonnal, kellel oli mullu kõigest üks häälekandja, “Eesti Postimees”, saab sel aastal olema kolm eestikeelset ajalehte. Eesti Postimehe on selle eelmised omanikud müünud ühele raamatumüüjale Justile 5.000 rubla eest ja selle toimetajaks saab doktor Hermann. Hra Grenstein [sic], kes eelmisel aastal toimetas Postimeest, on [asutanud] uue ajalehe ka Tartus, nimega Olewik, mis nagu Sakalagi maksab 3 rublat aastas, aga saab olema rohkemate piltidega varustatud. Pealegi on sama erakond saanud endale “Pernu Postimehe”-nimelise väikese maakonnalehe, mida toimetab paar aastat üks sakalameelne mees, kes on nüüdseks ametist loobunud praeguse väljaandja Borm-noorema naisevenna dok. Eug. Jannseni eest. Vana Borm, jutustab Sakala, oli täielikult Saksa mees, ei saanud aru sõnagi Eesti keelt, ja lubas ajakirjanikel panna ajalehte, mis nad tahtsid. Aga kui ta eelmisel kevadel ära suri, said ta lapsed ajalehe endale; nad olid Eesti keelt õppinud, ja kui ei aktsepteerinud eestimeelseid arvamusi, lasivad ebameeldiva toimetaja lahti ja võtsid sobivama asemele. Unustades Sakala arvamuse [Perno Postimehe] suhtumisest rahvuslikku liikumisse, on kindel, et Sakala erakond on lüüa saanud, ja teinegi kaotus ähvardab seda – paar aastat tagasi asutati Tartus konkurent Postimehele, “Tartu Eesti Zeitung”, mis elas üheksa või kümme kuud, kui sellegi võrra, ja siis lakkas ilmumast tellijate vähesuse tõttu. See ajaleht äratati ellu uue toimetaja juhatamisega. Ajalehte ilmus umbes kaheksa numbrit väikeses formaadis, kuidagi ebapädevalt toimetatult, ja siis lõppes ilmumine jälle. Räägiti, et ühte selle kirjutistest oli peetud solvavaks kohaliku valitsuse suhtes ja, et sellepärast sai ajaleht suletud ja vastutav toimetaja paariks kuuks vanglasse pandud. Vastutav toimetaja polnud muidu see mees, kes ajalehte toimetas, vaid see, kes seda aasta eest oli toimetanud. [Ajalehe väljaandmis]luba polnud selleks ajaks veel üle kantud uuele toimetajale. Eestis on tihti väga raske saada uusi ajalehe-lube, ja see asi tõenäoliselt mõjutas teist asja, mis pärast seda juhtus.

Seesama vastutav toimetaja oli võlgades ja ta ajalehe luba peeti omanduseks, millest on lootust raha saada. Tartu Eesti Seitungi load kuulutati oksjoniga müüdavaks. Sellest oksjonist pole siiski veel midagi saanud, sest ajalehe eelmise suve [toimetaja] tuli välja paberiga, mille järgi vastutav toimetaja oli juba ammu loobunud oma seaduslikust õigusest [ajalehte välja anda] tema kasuks. Asi pole siiski, nagu kuulda on, päris lõppenud. Kasusaaja ilmselt arvab, et vastutaval toimetajal, kes oma ajalehe tõttu vanglakaristuse on saanud, omab sellele ka mingisugust omandiõigust, ülekandmistõenditest hoolimata.

Tegelikult pole Sakala-erakonnal oma kolmest ajalehest rohkem alles kui ainult üks, ja selle olukorra parandamiseks olevat see püüdnud saada väljaandmisloa ajalehele "Walgus", mida, nagu teada, eelmise aasta esimesel poolel andis välja Kalewipoja-selts Rakwerest, koolitaja M. Lindenbergi kaudu. Sellest viisist, kuidas ta ajalehte toimetas, polnud seltsile au ja lõpuks ajaleht suleti. Nüüd võtaks selle toimetamise üle lektor Veske. Aga luba pole selleks veel antud. Selle hind oli postis mullu 2 rbl. 60kp.

Kui raske on Eestis saada ajalehe-luba, tõestab ülalmainitud "Olewik"-ajaleht, mille kohta saadeti avaldus juba märtsis Peterburisse, aga alles detsembris saadi luba, ja ainult niimoodi, et toimetaja ise tuli saata Peterburisse, [et] seal asja sobival viisil ajada.

Siin oleme loetlenud kõik eestikeelsed riiklikud ajalehed. Aga selle aasta alguses asutatakse Tallinnas üks saksakeelne ajaleht "Die Heimat" [sic], mis on mõeldud saksa keeles nii Eesti kui Läti rahva asju ajama. Toimetaja on dok. Harry Jannsen, Perno Postimehe, praeguse toimetaja vend ja tuntud kirjaniku J.V.Jannseni poeg. Selle ajalehe ilmumist on rõõmuga tervitatud Eesti Postimehes, lootusega, et sellest saaks hea liitlane rahvuslikus võitluses võõra keele ülemvõimu vastu. Kes tahab Eesti rahvusliikumist järgida, ei või jätta seda ajalehte lugemata. Selle hind on postis 7 rubl. 50 kop., ja seda, nagu eelnimetatuidki, võib tellida otse ajalehe toimetuselt.

Meie ajalehtedes on olnud viimasel ajal arutelusid selle üle, kas see partei, mille häälekandjaks on Sakala, või see, mida viimasel ajal esindas Eesti Postimees, väärriks rohkem usaldust rahvusliku erakonnana. Arvatavasti juba lähitulevik näitab meile nende meeste [iseloomu] ja ausust, kes on mõlemal pool liidritena esinenud. Erakondade vahel on mullu olnud kõva riidu ja seda jätkatakse tõenäoliselt veel mingi aja võrra. Oleme tahtnud nende ridadega anda igäihele lihtsa võimaluse saada teavet mõlema erakonna häälekandjate käest

Soome ajalehed Eestlaste kohta

Olen enne mõnda korda juba nimetanud, et Soomlased suurel mõõdul meie elust ja asjust osa võtavad, siis peame täna nimetama, et see wiimsel ajal koguni elawaks läinud. Ruumi puuduse pärast võime aga mõnet tähtsamast asjast rääkida. Kõik tähtsamad Soome lehe on meie maa “põletamistest” jutustanud, aga selgeste tunnistanud, et seda sugugi rahwuslikele seltside ega ajalehede süüks ei tohi nimetada, nagu Balti Saksalaste ajalehed walju pasunaga wälja puhuwad. Rumal mõte on, et nii arwawad Soome lehed, kui niisugust süüdi rahwa ja tema eestkostjate süüks antakse. Saksa lehtede ütelled ses asjas on kogu naeruwäärt. - Tõine asi, mis ka kaunis palju kihinat ja kahinat Soome lehtedes teinud, on Helme ja Wiljandi meeste palwekirja walmistamine ja maapäewa kätte saatmine. “Uusi Suometar” ja “Aamulehti” ja weel mitmed muud ei jõua seda palwekirja tegemist küllalt imeks panna. Nemad ei usu mitte, et õiged Eestlased tõeste nii kaugele läinud ja niisuguse ränga kaebduse rahwa liikmete wastu maapäewa kätte annud. Peaks niisugune hale lugu siiski tõsi olema, tähendawad Soome lehed, siis ei wõi meie muud ütelda, kui et niisugused palwekirjade walmistajad ja allakirjutajad küll rahwa jäädawa põlgamise ja häbi alla peaksiwad jääma.

Helsingin Wiikko-Sanomia kaheksamas numbris antakse Soome lugijatele Eesti keele proowi. Sääli on see terve tükk Eesti keeles ära trükkitud, mis Olewiku kuuendamas numbris Soome lehtede kohta kirjutatud.

Helsingin Wiikko-Sanomia üheksas nummer alustab Eestlastest jutu, mis mitmesse numbrisse saab ulatama. Nimetatud numbris kõneldakse Eestlastest alles koguni üleüldiselt ja seletatakse pikemalt, mis kombel nad Soome rahwastega sugulased, iseäranis aga, missugused Eesti ja Soome suguharud ühe teisega kõige lähemalt sugulased on.

Niisama teeb “Aamulehti”[sic] 16. numbris pikema kirjatüki hakatust, kelle päälkiri on “Eesti rahwa elamisest.” Esmalt räägitakse tähendatud kirjutuses, mis ka mitmes numbris ilmub, Eestlaste tähtsusest praegusel ajal, seletatakse siis Eestlaste nimi ära ja pannakse Eestlaste kodust elu pikemalt tähele. Kui ruum ja maa jätkub, wõib olla, et hiljem nii hästi Helsingin Wiikko-Sanomia kui ka Aamulehe kirjutusest nende lõpetuse äratrükkimise järele pisut pikemalt kõneleme.

Aamulehti teeb ülemal nimetatud numbris iseäralises kirjatükis oma lugijaid ka Eesti ajalehtedega ja nende praeguse seisukohaga tuttawaks.